NUM. 10

20-IV-22

nós.

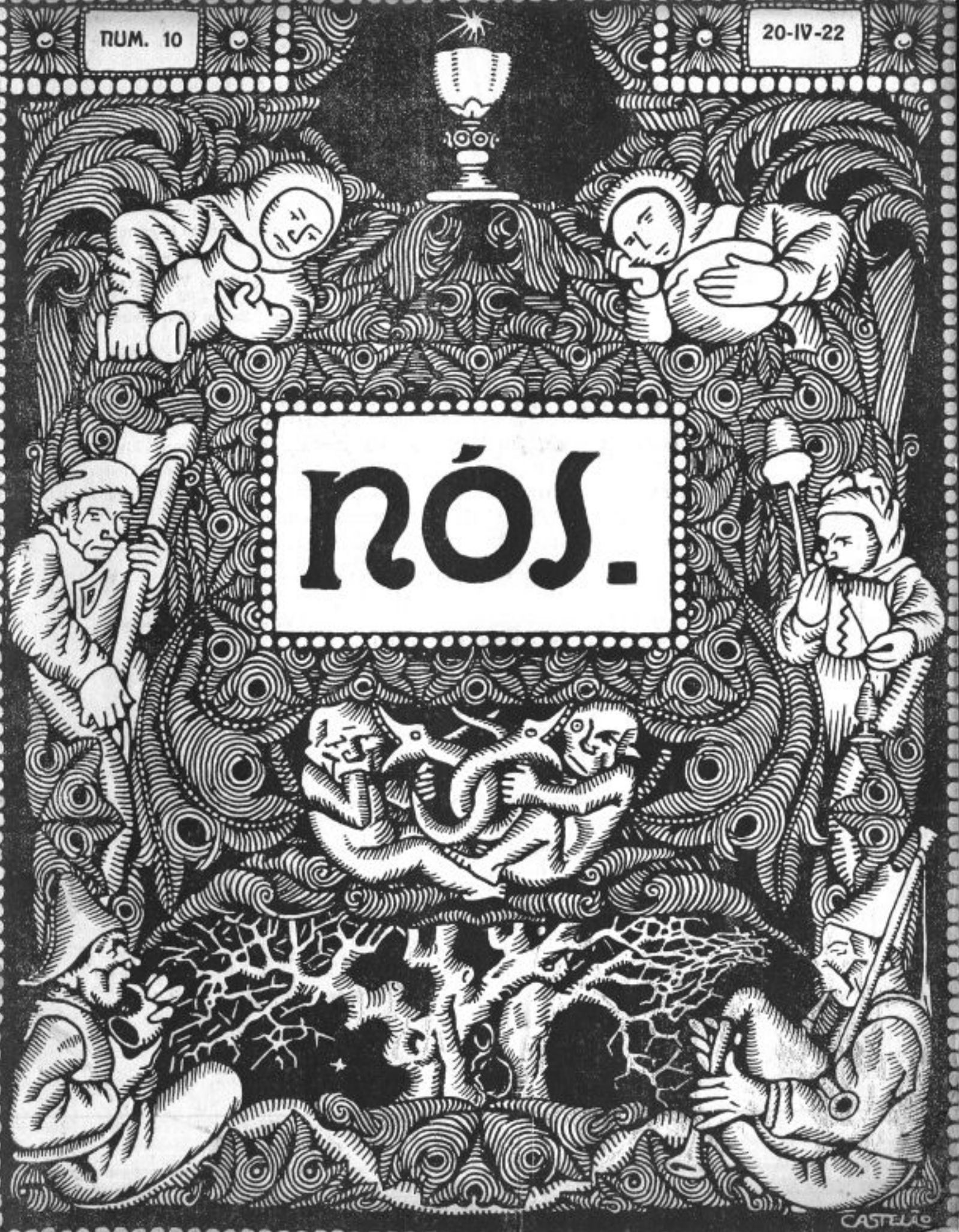

NÓS

BOLETÍN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGAO DA SOCIEDADE "NÓS,,

DIREITOR:
Vicente Risco

XERENTE:
Arturo Noguerol

REDAUTOR-XEFE:
Xavier Prado (Lameiro)

SEGREDARIO DA REDAUCIÓN:
Xulio Gallego

SUB-XERENTE
Alfonso V. Monxardín

REDAUTORES:
Ramón Cabanillas, Alfonso R. Castelao, Antón Losada Diéguez, Ramón Otero Pedrayo, Florentino L. Cuevillas, Leuter González Salgado

COLABORADORES:
Teixeira de Pascoaes, Johan Viqueira, Philéas Lebesgue, Leonardo Rodríguez, Antón Villar Ponte, Wenceslao Fernández Flórez, Xaime Quintanilla, Antón Noriega Varela, Gonzalo Abente, Manoel Banet Fontela, Lois Peña Novo, Eladio Rodríguez González, Ernesto Rivera, Marqués de Figueroa, Antón Palacios, Leonardo Coimbra, Amador Villar, Alvaro Cebreiro, Alexandre de Córdova, J. Cervaens Rodrígues, Xulio A. Cuevillas, Victoriano Taibo, Xulio Prieto, Xosé Fernández Martínez, Farruco Lamas, etc., etc.

REDUCIÓN Y-ADEMINISTRACIÓN
Padre Feixóo, 12

ABONAMENTO

Doce números, na Península. . . . **6** *ptas.*
Na Arxentina. . . . . . **6** *pesos*
En Cuba . . . . . . **3** *dolars*
Números atrasados **1** *petas. Número sólto,* **60** *cts.*

Iste boletín non publica mais orixinás que os que foran direitamentes solicitados pol-a Direución.—Tampouco se fai solidario das ideias n-elas emitidas, nen sendo dos que por non iren firmados, enténdense que son da Redaución.

SUMARIO

Do meu diario, CASTELAO.
Na esposición Lamas, EUXENIO MONTES.
Na esposición Castelao, ARTURO NOGUERROL.
Politeca arancelaria, A. N.
Seción Arqueolóxica, F. L. CUEVILLAS
A Compostela dos docentes.
Os homes, os feitos, as verbas, pol-a REDAUCIÓN.
Fora de testo:
Augaforte, XULIO PRIETO.
Dibuxo ó carbón, FARRUCO LAMAS.
Pra que sirva de exempro, dibuxos de CAMILO DÍAZ, versos de VICTORIANO TAIBO.

SAMANIEGO ◆ FOTÓGRAFO DE MODA
Luis Espada, núm. 13 - OURENSE

MANUEL SEOANE
AXENCIA DE FERROCARRILES
Madeiras labradas de todas clases :-: :-: *Mércanse APEAS pra minas*
Ponte Mayor - OURENSE

FAGA AS SUAS OPERACIÓS COMERCIALES
CO' AS CASAS QUE S' ANUNCIEN NO
NOS

A revista NOS pon todo o seu empeño en non pubricar anuncios mais que de comerciantes formales. *Quere que a sua pubricidade sexa un guía honrado do pûbrico:* cando un banco, por exempro, solicita que lle pubriquen un anuncio, fai unha investiganza direuta pra se cerciorare de que a suma representada pol-os depósitos y-as contas corrientes non pasa do importe do diñeiro en caixa e dos valores en carteira realizabres no prazo máisimo de 90 días e de que o numerario eisistente na caixa non baixa da cuarta parte do importe dos depósitos e das contas corrientes a metálico. *Esta é unha meduda de proteución pr' os nosos leutores, especialmente pr' os das Américas, a fin de que os seus aforros non sexan inmovilizados, nin empregados en negocios d' azar.*

LUIS GALLEGO - Procurador
DASE PRESA NO DESPACHO DE TODA CRAS D'ASUNTOS
LUIS ESPADA, NÚMERO 9.—OURENSE

GRAN "HOTEL MIÑO,,

OURENSE

O ÚNECO DA CAPITAL CON CALEFAUCIÓN CENTRAL
AMPLIAS HABITACIÓS :-: COARTOS DE BAÑO
PENSIÓN COMPRETA DENDE 12 A 60 PESETAS

Propietario: ANDRÉS PERILLE :-: **Teléfono 21**

Merquen: PLUMEIROS DE RAFIA "PERILLE,,

OS DE MAIS-DURA, OS QUE MILLOR LIMPAM, OS MAIS ECONÓMICOS

BOAS UTILIDÁS ÓS REVENDEDORES

FABRICANTE
ANDRÉS PERILLE
OURENSE (España)
Clave A. B. C., 5.ª edición

REPERSENTANTE N - A ARXENTINA
JOSÉ MARTÍN
Calle Venezuela, 926
BUENOS AIRES

Casa "PERILLE,,

FERRETERIA :-: LOUZA :-: CRISTAL
MOEBLES ECONOMECOS E DE LUXO
FRABICACION DE COLCHÓS PATENTADOS

Vestede pode montal-a sua casa con sejo visitar iste estabrecemento, obtendo o maximum d' economia.

Paz Nóvoa, 9 - OURENSE

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGAO DA SOCIEDADE "NÓS,,

Ano III Ourense 20 de Abril 1922 Núm. 10

DO MEU DIARIO

Dend' o mes de Xaneiro ó mes de San Xoan, en Paris

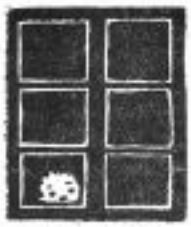

Decididamente eu son nemigo das cibdades. Istes *Fradiques Mendes* e istas mulleres de beizos pintados, que finxen o pracer e non-o sinten —coma dixo Quevedo— danme fonda tristura. ¡Paris! Haivos no meu Hotel unha gata que and' á xaneira; pero eu coido que o finxe.

As pedras de Paris non teñen tona com' as da miña Terra; as nosas Eirexas e Catedraes están cobertas por unha pelexa tan rica com' as pedras mesmas. Iste *cuño do tempo* non s' atopa en Paris, anque a y-auga decote deit' á fío dend' un ceo borrallento. A choiva en Paris sirve pra laval-as pedras, deixando n-elas os regos da ferruxe. Os edificios de Paris non teñen *tempo* e tanto poden ser verdadeiros coma falsificados.

—

Diante das 3.632 obras que compoñen o *Salon des Artistes independants* os meus miolos quedáronme com' as papas. Teño moito respeto pol-as cousas que non entendo e además, non quixera facer coma isas señoras que odian as modas e que sempre visten á moda que acaba de pasar; per' o esforzo da miña boa vountade non me sirveu de nada e os meus ollos sairon menos cansos qu' a miñ' atención. Cicais os artistas que fan cousas *pour épater le bourgeois* atopen, sen buscal-os, novos camiños pr' o Arte e iso abonda pra seren meritorios os seus traballos, anque os seus corpos sobrevivan ós seus éisitos. Diante d' unha *tolería* eu non me rio por desprecio e si o fago será porque a condenada faime cóchegas. O que non pudo ademitil-a miña sensibilidade artística foron os asuntos parvos e os encoiros noxentos da pintura *passéiste*. Un d' istes cadros que non podo describir por respeto ós leutores, representa unha muller encoira e noxenta ainda para estampar n' un tratado de Tocoloxia; cando lin o título de *La femme enceinte* non puden reprimir ista frase:—Velahi o retrato da nai do autor.

N-iste Salón trunf' a côr por riba de todo; pero... ¿a côr non é un elemento femia?

Todal-as *novas* tendencias están alí representadas, dend' o *futurismo* deic' o... *dadaismo*. Un cadro *futurista* de Henry Valensi, *Expression de l' auto sur la route*, é intresante: unha paisaxe moi engadellada nos primeiros términos deixando entrever os radios d' unha circunferencia que ten o seu centro n-un punto do hourizonte; as *liñas-forzas*, de que falou Boccioni, están representadas por ises radios que nos donan a sensación dos sulcos do arado perpendiculares ô camiño por onde corremos e que, c' un pouco de imaxinación, fannos viaxar en auto.

«Se os nosos cadros son futuristas é porque son o resultado de concepcions éticas, políticas

e sociaes enteiramente futuristas»; eisi decían iles no manifesto espallado en Paris o ano 1911. Mais eu non coido que sexa futurista ollal-as cousas dend' un auto; iso xa é de máis, presentista. Eu agardo que dispois de tanta velocidade o siño de forteza e de grande potencialidade—coma dix' o noso Lousada Diegues—sexa camiñar á pé «deténdose con agarimo á carón de toda cousa da Natureza». Certo é que «a fotografía veu demostral-a parvada do realismo»; pero logo apareceu o cinema que ven sendo un cadro no que se pode fitar coma un puntiño no hourizonte vaise convertindo, pouco a pouco, n-un tren enorme que pasa fuxindo vertixinosamente dediante do primeiro plano, cos seus viaxeiros que nos din adeus con panos brancos dend' as ventaniñas. Pois ben; se os futuristas falan da fotografía, pra se moquearen dos artistas que ainda traballan con modelo, tamén podería falárselles do cine ôs futuristas, ou é que os futuristas poden aventaxar n-un cadro a velocidade que se pode ollar n-un *film*?

Unha das conclusions máis intresantes do manifesto futurista, repartido diante do teatro Chiarella de Turín en 1910, foi «contr' o encoiro en pintura, tan noxento, tan engullante xa, com' o adulterio en literatura» e pedían, por dous anos, a supresión do encoiro en pintura. E n-iso teñen moita, moita razón.

—

Hoxe cheguei diante da *Venus de Milo*. Eu xa facía moito tempo que lle dera o bico de despedida; pero quixen vel-a. A probe está feita un fregaduxo. Ten o coiro cheo de carafunchos e a sua pelexa é com' a d' un bombo vello; ela, que nunca tivo máis que superficie... Está grandona, sosona, comellona, grasenta. Quen queira conserval-a ilusión que non-a vexa. En troques d' ista estátua, toda de mármore, aparece no *Louvre* a *Vitoria de Samotrácea* chea de forza interior. Está na proa d' un barco e mesmamente parece qu' o barco andaría enriba da y-auga sômentes con Ela, sen velas, sen motor, sen nada máis qu' a sua forza.

Nota importante: custoume traballo atopar unha reproducción da *Vitoria de Samotrácea* tal como está enriba do barco. Todal-as reproducións qu' están á venda amostran a *forma* e non a *forza*.

—

Camiñar de Grecia ô Exipto no Museum do *Louvre* é ir car' o esprito. Ir do *Louvre* ô *Luxembourg* é facer un viaxe ô cimeterio de Bós-Aires. A seición d' escultura do *Luxembourg*, mesta de carne humán en mármores, semella un cimeterio de xente rica, malcriada e sicaliptica.

No Museum Rodin e ollando a *Porta do inferno*, soño querido do xenial francés, lembreime do *Pórtico da Groria* de Mateos. ¡Que diferencia! Rodin quixo engader á vella tradición unha nova tradición; pero ben pudo rifar con ela se non había de pillal-a mais atrás. A estátua exipcia chamada do *Escriba sentado*, que data da V dinastía—total de cinco a sete mil anos—ben demostra que a escultura camiñou com' o cangrexo.

—

Xa fitei a *Tour Eiffel* que me pareceu unha grua moi grande, moi grande, feita por un inxenieiro. Un moimento erguido ás ideas do século XIX.

—

Os sabios da Francia están tan mal pagados que son meus compañeiros de *restaurant*. Un sabio de Francia levaba o outro dia unha espiña de peixe pegada na cueira do pantalón.

—

Amañeceu todo côr de borralla. N-iste dia, as galiñas non deberon saír dos galiñeiros. Coma de cote a morriña empurroume á *Notre Dame;* ali, olland' os chapeus dos defuntos cardeaes de Paris pendurados do teito da catedral (o derradeiro está novo, os demáis xa son farrapos), adequirín a seguranza de que Deus eisiste e tamén o demo. Ouh, Paris é triste; tamén é triste que os que viven ista vida non se decaten da sua tristura.

—

Canto escribín da pintura francesa non me arrisco a publical-o. Abonda decir que cantas ademiracións de segunda mau trouxen, fóronse desfraugullando pouco á pouco.

—

O home do vaso de viño, isa xoya do *Louvre*, ainda figura coma da escola francesa do XV, cando xa se sabe qu' é do *noso* Nuño Gonzalves.

—

Eu ben quero sere un artista do meu tempo eisi coma son da miña Terra; mais ¿cómo aceptal-as cousas do arte novo en Paris se cuase todas elas están alonxadas da natureza? Platón aeito; pero Platón puxo nos beizos de Sócrates ista frase: «Iso é qu' eu quero instruírme e os campos e os arbres nada teñen qu' eu poida deprender e non podo facer progresos máis que na cibdade, na sociedá dos homes». Se me desen á escoller, eu prefiro ser un home da miña Terra e máis m' enseña un arbre que unha Escola. Compre facer Arte e non filosofías. E istes artistas *novos* ¿serán artistas do *noso* tempo? E se non-o son ¿pra qué desacougarme?

Con todo, e dispois de ter os ollos empapados do *Arte novo* xa non se pode resistir sen engullo, sen desexos de arroxar, a pintura dos derradeiros tempos y-en troques os primitivos parecen Deuses. Saindo da eisposición d' un post impresionista, entrei no *Louvre* e *a parábola dos cegos*, de Breughel o vello, pareceume que nunc' a ollara. ¡Que cousa de milagre!

A nova côr trunfa enteiramente na escenografía e non pol-o que teña d' iso que chaman *novo* senón pol-o que ten de popular. O emprego das côres puras, sempre con valentía e con ise esprito de síntesis qu' é a carauterística do chamado *mal gusto* do pobo, que pra moitos xa ven sendo o gosto máis esquisito. Velahi a canteira. Os pintores temos qu' ir ô pobo como van os músicos.

—

¿Qu' é iso do *dadaismo?* Boh, eu coido que se Don Juan Coba Gómez, autor do *trampitán* chegase á vivir en Paris, deixaría do seu nome unha lembranza universal e ainda hoxe buliría algún discípulo seu.

Nas moitas esposicions individuaes e coleutivas que levo visto, notei a influencia do cubismo na maoría dos artistas, o que me fixo voltar ô respeto que m' inspiraba isa tendencia denantes de fital-as obras.

Merquei libros e folletos pra coñecel-as intencions intelectuaes dos cubistas, e atopeime c' unha doctrina simpática. A teoría apareceu dispois da obra, e penso que pol-o d' hoxe sómentes pode ter interés a primeira. E o xenio occidental que quêr voltar â tradición da que s' afastou pol-a influencia do Renascimento. Unha eispresión nova do esprito de síntesis, a necesidade de *crear* e non d' *imitar*. Citan moito á Platón e opoñen â verdade dos sentidos a verdade do esprito. Falan d' unha disciprina e renegan do individualismo. O arte—din eles—foi grande cand' o inspirou algunha fé; no século XX o arte é suxerido pol-a fé nas verdades filosóficas e científicas. Respeuto â técnica, o cubismo non é máis qu' un ensayo de notación nova que pode perfeucionarse, e â xuzgar pol-o que xa evolucionou, non sería xusto condenal-o pol-a soya razón de que veu á trastornal-o que tiñamos deprendido. O cubismo é, pol-o menos, unha filosofía.

—

¿Qu' entende o xenio francés por Verdade? Pois .. a Verdade é unha muller encoira (sen a castidade d' un encoiro clásico) c' un espello de tocador na mau, un espello pra se pintal-os beizos de bermello... Ista xenial representación da Verdade pode ollarse nas Tullerías, no Pazo de Xusticia, na Facultade de Meiciña, no moimento á Gambetta, n-un cadro de Lefebvre, n-outro cadro de Baudry y-en mil grabados. Coido xa estar documentado d' abondo pra saber o que se entende por Verdade en Paris.

—

O sonado Sena co' as suas pontes non dá máis que pra dous ou tres cadros impresionistas. De noite os faroles reflexados no rio fan o efeuto d' unha *verbena* cativa. Nin tan siquera s' afogan no rio máis dos que se guindan pol-o Viaduto de Segovia en Madrid. Lémbrome de que o primeiro dia que cheguei fun cear n-un *restaurant*, á beira do rio, que tiña o siguente letreiro: *Quoi que l'on dise, quoi que l'on fasse, on est mieux ici qu'en face.* Bo, bo, bo, as augas do Sena teñen moita literatura macabrista enriba de si; pero non son tan arremoiñadas nin falan ô esprito com' as do noso Miño. E de todol-os xeitos o Sena non me dou ganas de rezar pol-os que s' afogaron n-él.

—

Hoxe asistín á recepción dos irlandeses, portugueses e italianos n-un Centro de xuventudes católicas. O portugués botou un discurso lírico, o irlandés pregou simpatía pr' o seu país demostrando con números o sofrimento de Irlanda. Pra rematar, un crego italiano, grand' e roín coma un Han de Islandia, falou da internacional católica e moqueouse das loitas antre Inglaterra e Irlanda. A dôr de Irlanda bateu no curazón sensibel dos franceses, pero calaron por consecuencias políticas; en troques falouse moito da internacional. ¡Falar da internacional católica uns homes que poñen a moral debaixo da política!

—

Fun presentado á un pintor cubista e falamos. «Compre alonxarse da terceira dimensión en pintura; faise preciso deixal-as trampas da perspectiva liñeal que non-os levan máis que á imitación *trompe-l'œil* da realidade». Eisí dix' o meu amigo cubista; máis eu, lembrándome d' unhas estampas xaponesas que fitara no *Guimet*, respondinlle co aquel d' un home dono d' ideas fondas: «Dende logo, a perspectiva liñeal rifa co' a verdade do esprito; máis á perspectiva dos inxenieiros podemos opoñel-a dos pensadores. Vostede sabe que canto máis s' alonxan de nós os planos, máis cousas perciben os nosos ollos e velahi com' a idea de cantidade podería representarse por un ángulo que tivese o seu vértice en nós e os lados perdéndose no infinido. As liñas non deben xuntarse n-un punto do hourizonte senón nos nosos ollos e velahi como podemos casal-a verdade dos sentidos co' a do

esprito, chegando d' iste xeito á unha perspectiva ideal». E ainda engadín, pensando n-unha estátua china: «Non debemos pechal-os ollos; debemos abrir un ollo máis na testa». Eu non sei; mais paréceme que o meu amigo cubista marchou c' un cisma na cachola e ben poida que calquera dia aparezan cadros en Paris co' a perpectiva ô revés.

—

No *Salon des Dessinateurs-humoristes* esmoreceuse unha das máis fortes ilusions que trouxen. Dos humoristas vellos, caídos no máis noxento autoplaxio, sômentes Forain é dino d' unha Eisposición. Os mozos son parvos. ¡Que tristura! Aquil humorismo francés nascido d' un sentimento tráxico da vida convirteuse agora, xustamente cand' o mundo está co-as dôres de parto, n-unha divertida parodia do Paris alegre e confiado. Eu tiña deprendido qu' o humorismo aclimatárase eiquí en forma de sátira ou de ironía; pero agora as intencions van d' un pesimismo bulrón ô máis acougado dos optimismos. Dixérase que non pasou nada na Francia, que xa non hay burgueses, nin xudíos, nin políticos á quén espetarli' o alferrón. A téinica é atrasada. En xêral pode decirse que non pasaron de Daumier. Non adoutaron as simplificacions de Munich, e se moitas veces van ôs xaponeses, é sômentes pol-o *decorativo*, pensando nas cobertas de revistas de modas. O *esprit nouveau* non aparece eiquí. Iste Salón non é máis que o academismo da caricatura e a morte do humorismo francés.

Pol-o visto no século XIX ainda non se coñecía en Francia a verba *humour* e s' un bó diccionario contiña *humoriste* era pra darlle iste siñificado: «quén de cote ten humor; *con quén é difícultoso convivir*». Pois ben; n-istes tempos conviven cos humoristas os prauticantes de *les affaires sont les affaires* e os mesmos verdugos da Francia.

Teño deprendido qu' en Paris os xornaes cobran todal-as loubas; tansiquera alá, nos Madriles, louban por amistade ou por unha comida. Máis tamén pódese conquerir ainda sona en Paris pol-o favor d' unha muller á moda. Velahí vos vay unha mostra:

No Salón dos humoristas figuraba unha caricatura ruín da Cécile Sorel. Ista femia denunciou ô caricaturista Bib por «atentado á sua fermosura». Os xornaes todos enchéronse con iso. Un criado da Sorel foi á Eisposición pra *rañarlle nas costas* ô descretador e os xornaes voltaron á falar. Pol-a derradeira, apareceu unha tarde diante do cadro xa famoso, a mesma Sorel e c' un martelo (disqu' era de ouro e que tiña un rubí) parteu a sua falsa imaxe. Os xornaes chegaron á describil-as lesions da obra. Ainda non remata eiquí o conto, pois a Sorel dixo que perdera o rubí do martelo e que daba 10.000 francos á quén llo atopase. Nos xornaes apareceu todo iso e máis unha carta do caricaturista decíndolle á Sorel que pra rachar un vidro é moito mellor un diamante qu' un rubí. ¿Pra qué máis? Iso valeulle ó Salón uns 200.000 francos d' entradas, o Bib foi coñecido e vendeu o cadro á un americano do Sul. Mais agora compre que seipades unha cousa que xa sospeitaredes: todo era amañado e a mesma Sorel recomendara isa obra ô Xurado, que non-a quería ademitir por ruín. Istas estorias repítense todol-os dias e un home ben asisado que coñeza Paris ficará insensibel diante dos ésitos conqueridos eiquí nos boletins diarios.

—

No Salón da *Societé des Beaux-Arts*, unha de tantas eisposicions con miles de obras, espoñen alguns hespañoes e ninguén máis que o Valentín Zubiaurre presenta unha obra difrente; os outros veñen tan afrancesados que as suas obras pérdense no conxunto. E velahí unha boa mostra da mentalidade hespañola: non decatándose que «compre seren difrentes pra seren eisistentes» e tomando ô revés a frase de que «o arte non ten fronteiras» cand' os hespañoes veñen á Paris esquecen a sua xenuina maneira, coidando ¡malpocados! que con iso son máis universaes, cando de certo non pasan de parisinos de boulevar, qu' é xustamente o que refusan os franceses que pensan e traballan. Iles coidan que cosmopolitismo é sinónimo de universalismo.

Ademitindo que sere parisino de boulevar é sere cosmopolita, se todos nos fixésemos parisinos de boulevar ¿qué sería do mundo? O xeito especial de Paris é de que n-il conviven as xentes de tod' o mundo e o arte de todal-as terras, todol-os vicios e todal-as virtudes. Pra sere notado en Paris ¡moi eisótico ten que sere un! Cando se nasce n' un ambente cosmopolita entón compre diferenciarse c' unha peluca verde, poño por comparanza; mais cando un é difrente de seu, e leva na y-alma o xenio d' unha Terra, resulta parvo aparecer en Paris ô xeito do *tipo-medio* de boulevar.

«O arte non ten fronteiras», velahí unha frase que non queren entendel-as bestas. Uuha obra d' Arte é unha obra d' Arte en calquera pobo que sexa; ainda unha obra literaria, pois se ademitimos que deixe de sel-o por non coñecermos a lingoa en qu' está escrita teríamos que ademitir que un cego podería xuzgar unha obra

pictórica e un xordo unha obra musical. ¿Quén pode pensar que o nacionalismo no Arte sexa contrario ô universalismo?; per' os pintores hespañoes coidan que pra viren á Paris compre traguer obras d' esprito cosmopolita, cando, de certo, podían vir tal coma iles son, na seguridade de que «o Arte non ten fronteiras». E velahí está, coma mostra, *Os remeiros vencedores de Ondárroa* de Zubiaurre no *Petit Palais*.

Estou canso de visitar tantas eisposicions que se parecen unhas ás outras com' un número de *Blanco y Negro* á outro número de *Blanco y Negro*.

—

No cimeterio do *Père Lachaise* asistín á unha escea de cremación; escea ben dôrosa deica non consentir que ningún dos meus sexa queimado. Non sei que me dá pensar que o meu corpo, tan longueirón como é, poida sere convertido sûpetamente en cinzas e logo gardadas n-unha caixa de zapatos. ¡Coidado s' é cousa de rir o fitar unha plaquiña, com' un sobre, decindo: «Eiquí reposan os restos mortaes do Excmo. Sr. D. Fulano de Tal»! O *columbario* semella un cimeterio de loros. Bo, bo; apodrecer na terra, debaixo d' unha boa laxe, iso é o natural, e non que o tomen á un por un loro.

—

Xa s' abreu o Salón oficial de 1921. As 5.011 obras espostas teñen un cheiro oficial abafante. Certamente istes artistas dos Salons oficiaes seméllanse ôs políticos, seus compadres. A guerra non dou tansiquera unha soya obra dina de louba, cicais porque o xenio francés tén un tipo de beleza incompatibel cos horrores da guerra. O gosto medeo francés é amigo da beleza que xurde do obxeto escollido pra pintar (n-ista eisposición, coma en todas, a xente detense pra loubar os retratos das femias á moda). Os moimentos da guerra, espostos na seución d' escultura, teñen isa friaxe das estátuas dos xeneraes americanos feitas d' encarga por artistas europeos. É coma se dixésemos o *pésame oficial*, en pedra, pol-os que morreron defendend' a Patria. Os escultores querían facer a dôr das nais e sômentes lograron facer isa dôr dos gobernantes, que hoxe están tolos de ledicia pol-o trunfo. ¿Qu' escultor non saberá modelar unha muller, un soldado morto e un galo? Pois con ises tres elementos, xa se pode compôr un moimento oficial en Francia.

A Verdade c' un espello de tocador, a Libertade c' unhas cadeas rompidas, a Patria c' un soldado morto...

—

O cosmopolitismo de Paris mantén centos de pintores que loitand' os uns cos outros, tratan de deformal-a forma e de dividil-os tonos pra conqueriren eisito e non groria, porque o cosmopolitismo de Paris sômentes ademite o anormal. Xa o dixo Peladán: «non hay máis qu' un lugar no mundo onde se fagan mal as cosas vountariamente, onde a deformación teña os seus compradores e a división de tonos o cinismo d' un comentario doutrinal; iste é o Paris *montmartrois* que Shylock descubreu».

Sobor da descomposición dos tonos, eu coido que quén seipa mestural-os na paleta pode poñel-os sen mesturar enriba d' unha tela, ben sexa en puntos ou en comas... Tamên coido que os tonos descompostos, pra que se mesturen na nosa retina, sirven pra que, pol-a sua vibración, nos dean meirande sensación de luz. Con todo, iso é bo pr' a pintura escenográfica... e pra pouco máis. Tamén podería servir pr' o cartel; per' os cartelistas non sayen do *decorativo* xaponés (sen o *espresivo* xaponés).

E xa que falo do cartel, compre decir que send' un «berro pegado n-unha parede» bén poderían ademitirse todal-as novas tendencias, por tolas que fosen, xa que o cartelista é o úneco artista á quén ll' está permitido que troque a idea de *groria* pol-a de *éisito;* mais os cartelistas queren facer *obras de arte* eisí com' os pintores están empeñados en facer *carteles* con marcos de ouro vello.

—

Istas grandes eisposicións que se celebran no *Grand Palais* con cadros pendurados na parede en duas e tres ringleiras arranxadas co-a mesma intelixencia d' un canteiro que fai un muro de perpiaño, téñenme xa ben fatigado. Iste amontonamento de obras hain-o tamén nos museus que collen o aquel de tendas ond' os números do catálogo semellan os precios dos cadros. A seución d' escultura do *Luxembourg*, qu' eu din en chamar «cimeterio de Bós-Aires» repites' en todal-as grandes esposicións y-en todol-os museus d' arte moderna.

—

Cada dia qu' entro no *Guimet* atopo novas ledicias pr' o esprito e novas regalías pr' os ollos. Certamente o *sintético* e o *simbólico* serán sempre unha ledicia e velahí está amostrándo o arte chino-xaponés. Os *nouturnos* de Whistler, traducions dos grabados en madeira de Hiroshiga, foron o empezo da influencia do arte xaponés no gosto occidental e cicais o *impresionismo* sexa fillo d' ista circunstancia; pero compre decir que non foron os pintores os que s' aproveitaron das enseñanzas do arte xaponés, xa por non rubiren ô arte chino—seu pai—xa por

non colleren máis que o que tiñan d'esterno as estampas importadas. Non entenderon os pintores occidentaes o ritmo interno das cousas na pintura do Xapón.

O arte xaponés é unha síntesis da eispresión, é coller de todal-as cousas a sua parte eispresiva, c'unha gracia, c'unha firmeza e c'un humorismo que mete xenio vel-as interpretadas. Pra fital-a doada influencia d'iste arte compre ir ás simplificacións humorísticas de Munich—vulgo caricaturas—. O *impresionismo* supón unha *descomposición* dos elementos pra chegar á unha meirande sensación da realidade visual, O *impresionismo* parouse na primeira fase do traballo; pois o arte xaponés supón unha *descomposición*, logo un *análisis* e dispois a *síntesis*, qu'é o qu'ollamos realizado na obra. Na pintura chamada *impresionista* a regalía sensual das côres desfai a eispresión moral e a siñificación fonda que debe ter toda obra de arte.

Non-os trabuquemos; o *impresionismo* non ten a importancia que se lle dou, simplesmentes por non sere un arte revolucionario senón un arte de decadencia. Eu non atopo ben o *impresionismo* por razóns morales, pero ainda por razóns técnicas é discutibel. Os cadros *impresionistas* son descripcions sen poesía, ou teñen a sequedade d'un inventario. Ningunha obra *impresionista* das que levo visto, podería servir pra un altar maor n-un museum, e dubido moito que Cézanne, Van Gogh e os seus descendentes, os *postimpresionistas*, poidan dar vida á un cadavre.

—

Ollando miniaturas persas, decátase un de moitos roubos que cometen certos xeniaes artistas que non tendo Terra, depréndeno todo nos libros.

—

Anque non quero publical-os meus xuicios sobor dos artistas xa xusgados pol-o tempo (medo de non concordar cos sabios) velahi vos vay unha ristra de verbas en col de Ingres. A eisposición d'iste artista cicais sexa unha das máis compretas qu'un soyo artista, s'abrise en Paris. A friaxe das obras de Ingres, tan despreciada coma foi, é agora o que louban os *novos* e xústamente por isa friaxe hoxe Ingres está no curuto da groria. E a sua sona and'á rolos pol-o mundo.

Ingres é un téinico, elixe o modelo, dispois dibuxa-o, dispois enche de côres o dibuxo. Non se pode decir que Ingres imit'a realidade e pódese decir que a simplifica chegando á alegorizal-o que elixe. No que se refire ô dibuxo, Ingres procede con intelixencia; pero no que se refire á côr é un rutinario. O ideal de Ingres é a subordinación ó *metier*, e a friaxe dos seus cadros débese á que as impresi ons recibidas por il na contemplación do obxeto recorren tanto camiño que chegan frías ó facérense plásticas. O que ten quentura de vida son os seus deseños primeiros, direutos; mais logo pasan por segundas e terceiras fases deica rematar en liñas moles, femias. No remate enche de côr (côr material) o deseño derradeiro e fica realizad'a sua obra d'arte.

—

¡A subordinación ó *metier*! Xa se sabe que sen téinica non se pode pintar, e que o *metier* do pintor é cousa ben dificultosa d'adequirir. O pintor non é com'o poeta que pode facer a sua mellor obra na xuventude, pois *pintar* é cousa máis dificultosa que *versificar;* mais *versificar* non sempre é facer *poesía* nin *pintar* é facer Arte. Con todo hoxe compre máis Poética que Retórica e por iso non comprendo como Ingres pode sere o mestre de Picasso, poño por comparanza de avanzado.

Dispois de coñecel-o *metier* débese pintar co'a mesma inconcencia con que un violinista toca no violín as obras que xa coñece. O violinista non vai razonand'os movimentos dos dedos enriba das cordas pra poñer tod'a sua atención nos sonidos que xurden do instrumento. Do mesmo xeito, un pintor que queira sere artista terá cando pinte a inconcencia do *metier* (por sabel-o de memoria) y-en troques terá concencia do que eispresa en cada pincelada. Ingres, por exemplo, non notaba coma s'enfriaban as eispresións dende que facía os primeiros dibuxos deic'os enchía de côr. Namentras razonaba o movimento dos dedos, fuxía a inspiración.

¡O amor ó *metier*! Denantes un reloxeiro facía tod'o reló e ainda era artista pra decorarll'as tapas. Hoxe os relós están feitos por obreiros; cada obreiro fai unha peza ou un buraco d'unha peza, e se alguén sabe o funcionamento do reló será o inxenieiro da fábrica; per'o inxeniero non é quén pra convertil-o reló n-unha obra de arte. ¿Como se pode falar do amor ó *metier* n-istes tempos de industrialismo? Pois fálase, si, señor, e fálase en Paris e os que falan son os artistas d'*avant-garde*, cicais por darlle ós seus produtos a categoría de cousas consagrabres.

—

Picasso fixo coincidil-a sua eisposición co'a de Ingres. Picasso é o artista máis desacougador que hay en Paris, catalán ás veces, andaluz outras, o caso é que os franceses xa son donos do seu xenio; ten unha chea de xeitos que os *amateurs* foron alcumando con nomes enrevesados pra enriquecel-a xerga do *arte novo*.

N-ista eisposición fallan modelos d'algunhas épocas de Picasso, xa esgotadas pol-os mercadores; pero hay d'abondo ainda: un retrato de muller e outro de muller c'un neno, tan meticulosamente dibuxados que a mesma fotografía non-o faceria mellor; dous arlequíns ô xeito de Lautrec e co sentimento d'Edgar Degas; *natures-mortes* diante d'unha fiestra (compoteiras, guitarras, unha garrafa de viño do Porto), feitas ô xeito cubista; encoiros moi grandes que semellan copias de Ingres feitas por un canteiro (os dedos das maus teñen frieiras tan enconadas que a carnaza tápalle as uñas); grupos d'encoiros, ô pastel, semellando encoiros de Ingres. Un retrato de home, propiedade de madame Errazuriz, tívome engayolado máis d'unha hora, sen que conseguise comprendel-o; xa sei que non abondan as intuicions empíricas e sensibres pra comprendel-a pintura cubista, pero send' un *retrato de home*, algo debería ter de *retrato* e de *home* e aquilo certamente non é máis qu'un divertido funambulismo xeométrico.

Picasso ficará na Estoria do Arte pra ben ou pra mal, pero ficará. Picasso tén moito talento e as suas *tolerías* (anque non sexan máis qu'iso) cicais sirvan pr'unha renovación, pol-os desacougos que producen. Os cadros de Picasso, anque cheguen a non seren verdadeiras obras de arte terán un valor estórico e isto abonda xa pra seren xoyas. Levar de Paris unha obra de Picasso é leval-o *souvenir* máis caro e máis carauterístico.

—

Dispois de lêr as profesions de fé de Morgan Russell e de Macdonald Wright, páis do *sincromismo*, e dispois de fitar alguns cadros d'ista escola, declaro que nin entendin a teoría nin entendin a obra. O que máis me trabucou foi o especial empeño que teñen de que non se confunda ista escola co-a chamada *orfista* anque teñan semellanzas, «c'était prendre un tigre pour un zébre, sous prétexte que tous deux ont un pelage rayé».

Anque xa coñecía algunha obra *orfista* de Roberto Delaunay non me decatei da importancia d'ista escola namentras non entrei na eisposición do checo-eslovaco Kupka. Apollinaire foi quén puxo nome á iste xénero, ollando a *Fugue á deux coleurs* e *Chromatique chaude* de Kupka no Salón de Outono de 1912. Certamente os cadros d'iste artista teñen un valor musical, pol-as suas armonías de côr e pol-os dibuxos de formas irregulares en oposición ás xeométricas dos cubistas. Istes cadros producen ledicia nos ollos com'as telas máis ricas de Oriente.

«Verdadeiramente o descubrimento do microscopio dounos un mundo cheo de maravillas. Ningún arte pode com'a pintura sacar partido do mundo microscópico tal com'o percibimos co'as suas côres e as suas formas cheas de natural armonía. ¿Porqué as flores dos xardins teñen de sere máis dinas da pintura que isas flores misterecosas do mundo microscópico? Eu non sei; pero xuraría qu'isa pintura de Kupka é sacada do mundo microscópico.» Velahi o qu'escribín á primeiros de San Xoan, e no mes de outono apareceu na *Revue de l'Epoque* un artigo de A. Scheneeberg onde s'afirma que «Kupka sirveuse do microscopio que lle revelou o mundo eistraordinario do infinidamente pequeno».

Se a liña tén un valor eispresivo de por si (a liña hourizontal non-os dá a mesma sensación que a vertical) e se o valor musical da côr é indubidabel non hay razón pra refusal-a pintura *orfista*.

No decorativo o arte sempre foi máis ou menos *creacionista*. Velahi están os arabescos eisplicados pol-a xeometría; máis os arabescos serían fermosos anque non eisistise a xeometría. ¿Coma non ademitir que o artista poida creal-as formas plásticas e as côres-luz sen que teñan nada de común cos aspeutos do mundo obxetivo? Os artistas poden fracasar; pero a sua intención é loubabel.

—

Farteime de rir n-unha eisposición *dadaista*. Iste *Salon Dada* é nada menos que internacional. «Dada est incolore, inodore, saus saveur» e «il faut être parfaitement imbécil» pra tomal-o en serio. Ourense, Vigo, Pontevedra, Villagarcía, son *predadistas* e os galegos xa estamos no segredo... e somos moito mellor *dadás* qu'os de Paris. Agora teñen anunciada unha festa na que dez persoas ô mesmo tempo lerán un manifesto de Picabia (Picabia disqu'é cubano e pol-o visto de orixen galego).

¿Queredes saber coma é unha eisposición *dadá*? Nas paredes óllanse corbatas, tirantes, orellas, caixas de mistos, rodas de reló, etc., e moitos letreiros coma istes: «Moito coidadiño co Ideal». «Iste vráu os elefantes gastarán bigote. ¿E vostede?» «Se queredes morrer seguide adiante», «¡Mozo! Unha patria e un ataque de nervios», etc. As obras son d'iste xeito: Vinte corbatas, un violón e un paraguas aberto, todo pendurado d'unha corda, e un letreiro «vostede olla eiquí corbatas e non violons; vostede olla eiquí caramelos e non matrimonios»; uns anteollos c'un vidro escachado pegados n-un cacho de pan representan o «retrato d'un xordo»; un casca-noces, unha esponxa e unha

cadela representan «unha boa morte», etc. Ollando un espello que levaba o número 25 do catálogo quixen sabel-o que era e cacheand' o no catálogo atopeime con qu' aquilo era o «retrato d' un descoñecido».

—

Todo canto fitei de *novo* en Paris non representa máis qu' o desexo de non morrer, o desexo que sempre cheg' á hora da morte.

Verdadeiramente o *arte novo* en Paris está dirixido pol-o xenio do absurdo; arrédase do sentido común pra fuxir da decadencia evidente. Pero un arte novo sòmentes pode xurdir n-un país onde haxa unha nova concepción da vida y-eiquí están pervertidos de máis pra seren os primitivos ou os primarios d' un arte novo. Coma sempre, siguen preocupados da *forma* e un *avanzado* escribe que «non hay espríto novo senón forma nova»... N-un artigo de Ramiro de Maestu lin que cicais Paris, coma Florencia e Atenas, sex' a cibdade d' unha civilización desaparecida. ¡Quen sabe!

É devalde que se diga que por un desexo común e por un esforzo común ten de chegarse, eliminand' o esterno e o individual, á un estilo coleutivo que chegue máis alá dos límites da nación. Como agora temos camiños de ferro, telégrafos, avions!... per' o xenio nasce e morre dentro das nacións e nin pasa pol-o aramio nin viaxa en avión. O esforzo de creación d' un novo arte pode sere simultáneo e o telégrafo, o tren e os avions servirán pra que o xenio d' unha nación estea sabedor do que fan os xenios das demáis; per' o xenio e as Terras son difrentes e non pode habere arte que resista o eisamen dos séculos coma non leve o cuño d' unha nacionalidade. O pseudo-xenio viaxeiro, o cosmopolitismo, producirá un pseudo-arte nada máis. Alguns *novos* parece que arelan atopar unha receta pra *fabricar* arte e ô xeito dos vellos avanzados refusan canto arrecende á nacionalismo. ¡Malpocados! O mesmo Guillaume Apollinaire, polaco nascido en Roma e animador-poeta, definind' o *Esprit-nouveau* di qu' o arte ten de sere nazonal e pon o eixempro do cine que tan cosmopolita e tan novo é, e sin embargo distinguese perfeutamente a *film* francesa, a *film* italiana, a *film* yanki.

—

A elsposición dos rusos foi o mellor que vin en Paris. Levaba xa ademirado moitas manifestacions do arte ruso e todas ilas tiñanme parecido as máis fortes e as máis fondas de todas. De Rusia non coñezo máis que novelas, os bailes, o teatro do *Chauve-Souris*, moitos cadros e dibuxos e o que contan os xornaes. Parece que os intelectuaes rusos educados na Europa cando chegaban ô seu país atopábanse c' un ambente contrario por sere asiático. Dirixirse ô pobo ruso, enorme na sua iñorancia coma na sua forza, era perdel-o tempo e fíxose a revolución sanguiñenta contr' os d' enriba, qu' era o fato máis pequeno e máis... europeo. O pobo ruso sigue sendo invencibel, sigue sendo máis forte que a cultura dos inteleutuaes que o dirixen e pol-o trunfo do pobo sobor da cultura estranxeira xurde agora unha civilización rusa. O illamento en que s' atopa Rusia dendes que comenzou a gran guerra obliga ôs que traballan alí no terreo da intelixencia, coma no do sentimento, á confrontal-as aspiracions permanentes do pobo e os seus instintos fondos co' as obras realizadas, sen o prexuicio d' ideas adequiridas. Cicais pol-o d' hoxe o arte alí sexa com' a política: futurista. Pero co tempo cicais alí trunfe o patriotismo. No enseño do arte, os alunos elixen o seu profesor dándose arreo o caso de que sempre sae elexid' o máis valente, o máis avanzado dos compañeiros, o máis xóven, que ven á sere, no illamento en que viven, o máis ruso de todos. Os rusos hoxe non se manteñen con biberón; maman na teta. Os xudíos poden facer canto queiran; pero namentras en Rusia o arte teña un caráuter fondamente nacional, o internacionalismo será unha verba coma son eiquí as de *liberté, fraternité, egalité*.

Velahi o que me pareceu a elsposición de Arte ruso, en xéral. Non ten un caráuter, ten moitos. E o individualismo, o nacionalismo e o futurismo (o futurismo verdadeiro). E a Terra rusa con tod' a variedade de flores que se poden dar n-ela. Nada de filosofías, nin de recetas, nin de xefes d' escola. Son artistas que deixándose ir, conscente ou inconscentemente, pol-os mandados da Terra atopáronse co xenio. Parodiando unha clasificación que fai Théo Van Doesburg do arte, podemos decir que os artistas rusos son de tres clases: clásicos, barrocos e modernos, Os *clásicos* «reproducen as formas naturaes ô xeito da natureza»; pero c' un sentido novo da realidade e sempre imitando as cousas carauterísticas e fortes. Os *barrocos* «desnaturalizan as formas naturaes» obedecendo ô gosto do pobo ruso pol-o decorativo. Os *modernos* «interpretan a Natureza con formas e córes abstrautos ô xeito do arte»; pero obedecendo á y-alma musical rusa, ô seu lirismo. Por iso sendo todos ben rusos son tan *novos* e tan difrentes.

—

No Museum do *Louvre* viñanse dando conferencias en inglés y-en italiano; pero coma o castelán é idioma que o falan tantísimos millons

de almas, orgaizáronse conferencias en castelán. E alá fomos. Na primeira houbo moita xente (a muller do embaixador abreu a boca tres veces) na derradeira en qu' estiven asistimos a muller do conferenciante, unha parenta sua, unha filla, un americano e mais eu. Compre decir que ás conferencias en inglés e italiano asisten por centos.

¡Os hespañoes de Paris! No cimeterio do *Père Lachaise*, onde hay campas en moitos idiomas, non s' atopa máis que o francés nas ricas campas dos aristócratas hespañoes mortos en Paris. Pois ben; pra istes hespañoes das conferencias do *Louvre* e do cimeterio do *Père Lachaise* vaise facer un gran Hospital e pra ista obra de caridade, D. Alfonso gastará da sua bulsa, según contan, cinco millóns de pesetas. Fai moi ben; en Paris un Hospital loce moito máis qu' en Bós-Aires ou na Habana ou Rio Xaneiro ou Montevideo...

—

Boh, Paris é o Madrid do mundo. O que me parece Madrid coma galego, pareceumo Paris coma home.

CASTELAO.

A seguir impresións de Bélxica e de Alemaña.

NA ESPOSICIÓN LAMAS

CONFRENCIA INAUGURAL

Asistimos hoxe eiquí a unha pictórica esposición. Iste *vernissage* psíquico tivo a virtude de xuntar á nosa élite inteleutiva, artísteca, social. ¡Marquemos iste día coa branca pedra solemne coa que os xudeos siñalan os días epifánicos! Hastra d' agora Ourense dera mestres, meditadores, poetas; poetas sobre todo.

Unha destrenzada brétema, lírica, beilaba por riba dos nosos osos. Os poetas nascían eiquí com' as carpazas. Eran un espontáneo produto da Terra. Un meu amigo en Madrí, gabando a un, decíame: «*Fulano que aunque no es de Orense, tiene mucho talento y es un gran poeta...*» Faltaban os pintores. Tiñan que vir e viron. A imaxe lírica esixía a interpretación plástica. Xa as cerdas dos pincés n-esta Terra, escomenzan a rebulir d' ansias.

E algo máis que un feito casual, a coincidencia de que sexa no pirmeiro día do ano, cand' un ourensán fai n-Ourense a pirmeira esposición; é unha intención, é un símbolo.

Beleza, Estética

A xente fala, indistintamente de beleza e d' estética. Di d' un paisaxe, d' un verso, d' un cadro, que é moi estético, moi belo.

Hai, poren, un básico erro soterraño n-esta confesión, cecais o mais grande que houbo nunca na arte. Vou a desengarzar c' ús eixempros esta falsa sinonimia.

Un espeutadore, vé n-un cadro a unha muller d' ollos tortos, narís chata e linfática obesidá carnosa. Aquela muller, na rúa non faría de fixo, dicir a ninguén: ¡Que muller tan bela! Inversamente, examinada c' un ollar humán, é rotundamente fea; non embargante, no cadro, é estética. Os bufós xorobados e curvos, coma morcegos palatinos, que pintaba Velázquez d' un xeito profuso, non son de certo homes guapos; son no cadro, sen embargo, estéticos.

Os tipos humans feos pra visión erótica poden ser pro pintor, e de feito sono case sempre, óptimas fontes d' impresións estéticas.

Atica

Ollemos un istante pra Grecia. Houbo elí un tempo qu' estas duas categorías metafísecas estaban confusas n-unha. A beleza sorbera á estética, com' unha esponxa de Ceilán. Xacobe Burckardt fai ver sagazmente com' elí ó redor da ideia de beleza, rondaban profusas ideias imprecisas. A ética, por eixempro, andaba un pouco misturada coa estética.

Pra un grego do século v, unha obra non era estética, senon cando o ouxeto n-ela contido, fose belo na realidá.

E os escultores cantaban no mármore pentélico, o trunfo human da muller. As Venus emerxentes andaban pol-a rúa, berraban frenéticas nos xogos olímpecos e dialogaban con Platón antr' os buxos cheirantes á sátiros bicornes.

A muller zumbaba nas orellas do artista com' unha áptera abella d' emocións, O Aryo atopara unha fórmula na arte.

Mais a vida qu' es míticas sireias—invocacións d' Homero, evocacións de Burne Jones—

dormeceran cos máxicos cantos oceánicos, tremecen baixo dos rectángulos partenónicos.

«A vida é pleonexia», dixera P'atón; é forza, e mais voracidade, impulso, pulo. Y-espertou un día cos ollos restregados e un indómito rebulir de músculos.

Y-a carón da serea arte das Venus Victrix-perdon, Paul de Saint Victor—xurdiu unha fonda arte conturbada. Os cerros místecos tonalizan marelamente o cándido ceo helénico. Alborexan tremantes as angustias barrocas.—¡Lembranza de Lessing, lembranza de Gualterio Pater, lembranza de Wooking, que algún dia falou do barroquismo coma da arte da forza contida!

As cobras patéticas cobren a Laocoonte, e Niobe retórcese com' un arbusto tráxico.

Dende Grecia persiste esta artistica dualidade hastr' o autual momento. Aproveitando unha espresión de Stevenson poderíase dicir qu' a arte com' o mar, ten fluxos e refluxos. A un istante d' astranción, d' ideia, no qu' o tipo é outido cerebralizando e compondo a suscitación da realidade, sucede de cote unha arte concreta, espresiva, dinámica: a pirmeira é unha arte clásica; a segunda é unha arte romántica.

Retrato

Si fose certo, coma di Ortega e Gasset—ise anacoreta ergueito sobr' esta desolada Tebaida celtíbera—que o home non é, en rigore, senon unha perfeucionada máquina d' elixir, eu non ademitiría mais qu' o clasicismo.

Mais istes dous estilos non son incompatíbres, pol-o contrario, a eisistencia d' un supon a eisistencia do outro.

Pois ben, ista segunda arte d' esaltación de vitalidade topou a mais axeitada fórmula no retrato.

Unha individualidade non é mais qu' unha concreción isolada de vitalidade. A vida esprésase, limítase, recórtase en cada ouxeto. Ollado d' iste xeito, cada ouxeto non é mais qu' un borrador, un ensaio d' ouxeto perfeuto. Iste ideal non é úneco e impar com' o corno solitario do unicornio. O ideal fragméntase, esnaquízase, faise polvo, disólvese en tantos ideaes coma realidás. Non hai un ideal de mao, un ideal de xardín. A miña mao ten o seu ideal de mau; o xardín de Posio ten o seu ideal de xardín. D' iste xeito, a arte exerce unha función crítica, leva ó ouxeto e sauto perto do posíbre ouxeto ideal, sin que perda a sua propia, persoalísima virtualidade.

Trasprantemos froitosamente a teoría ó caso particular do retrato. O artista pictórico parte d' unha hipótese probabremente verosimil, necesaria por outra parte pra espricare a sua arte. En cada home esprésase físicamente a sua psíquica individualidade. Si sospeitamos o contrario, o retrato no ten mais razón d' esistenza, qu' unha mínema consideración decorativa.

Aceutado o postulado, o artista non ten, pois, mais que buscar o tipo ideal do retratado, esaltando ou deprimindo as suas caraiterístecas, sin que n-iste teúrxico metabolismo, o modelo perezca na sua persoalidade.

Caraute

Busca, pois, o pintore, ante todo, a síntese da individualidade. Agora ben, a esta síntese da individualidade, ó momento no que vibra mais orixinalmente o esprito, com' unha non ouvida caixa musical, ó istante anímeco no que o individuo, desgaixado das similitudes sociaes, e mais il; chámase en psicoloxía, *caraater*.

Precuran os pintores o istante d' esaltación, e buscan o caraute cando un feito vital sopra por todo o esprito com' un vento adoecido dos mares índicos. Mais non será iste un grave, gravísimo erro? Cando s' espresa mais o home, no istante pasional, cando todo il vive pra emoción que o suscita, ou cando sereo e normal, vive a sua vida prenamente, sen se proieutare por inteiro sobr' o feito particulare qu' o axita delirante?

N-iste segundo caso, dende logo. Todos sentimos con gran similitude as doores máisimas e mais as ledicias superlativas. A mueca doorosa que xurde diante da morte d' unha nai, percorre en todal-as facianas unha somellante gama de xestos patéticos. Non é, pois, n-istes istantes d' anímica intensidade crecente, onde o caraute s' esterioriza y-onde o indivído se amostra con mais preno vigore.

A maor parte dos pintores non-o entenderon asi. Eu penso qu' o mais grande acerto de Lamas, é o buscal-o caraute cand' o indivído está n-unha pura posición espectacular.

A postura contemprativa do home na qu' o esprito vibra con lánguido ritmo meditativo, qu' en vasto orbe de posibilidás, s' axita tremolento e indeciso dentro d' il; cando o home vé diante dos seus ollos aquiles cen camiños de que falou o Çatapatha Brahmana, cando o indivído escolle, compara, e prefire, enantes da autuación, é a postura espectaculare. Nada s' axita fora d' il e dentro d' il mesmo, estas axitacións están peneiradas pol-a refreusión; o home contempra y-ouserva e colle das cousas os motivos espontáneos e nacentes qu' as cousas entre dentes modulan tácitas. Un istante despois, o home autuará,

levará ás cousas o pulo orixinal, e plasmará o dinamismo que dentro d' il fluctúa soterraño e íntemo. N-iste momento abandonado a si mesmo, mil motivos dispersos nascen e morren, sen chegaren a compor unha orquestación definitiva.

Fixáivos nos retratos que tendes frent' a vos. Están n-esa postura recatada e magnífeca.

***

Non é esta hora inaugural a hora propicia pr' a exéxesi detallada, pr' o comentario diminuto y-específeco, pr' a hermeneusis suxerente, nin debo eu eiquí facer d' istes ollos, d' istes carbós a loubanza ditirámbica,

Xa intentei siñalar a crítica futura, a autitude estética co' a que, un críteco do século XX deb' enxergal-a arte cuia esposición hoxe nos xunta eiquí.

EUXENIO MONTES

NA ESPOSICIÓN CASTELAO

CONFRENCIA DE CLAUSURA

«Cada un pode e debe proporse—di Unamuno—dar de si canto pode dar, escederse, superarse a si mesmo, facerse necesario, darse ôs demáis pra recollerse d' iles. E cada cal n-o seu oficio, n-a sua vocación civil». Agora ben; pra darse é perciso pertenecerse (Vinet); e pra pertenecerse cumpre tirar de todol-os camiños do esprituo todo aquelo que nos leixe do contauto c' o espritu universal e co' a natureza.

O Castelao pertenécese e por eso se pode dar ôs demáis n-o seu arte. Pero o Castelao decatouse, sin dubida, de que a môr parte dos galegos non se pertenecen porque entr' iles y-o espritu universal y-a natureza atravésase unha cultura allea, que fai secal-as fontes do espritu galego y-enxeitar a lembranza da esencia inmorrente e creadora que hai n-il; y-esto fixo, tal vez inconscientementes, qu' o ouxetivo do arte do Castelao sexa o esborrallamento da civilanza apro-ibérica imposta a nosa terra pol-a actividade ctética de Castela. O arte do Castelao resulta d' iste xeito un arte nihilista y-aparentemente ateleolóxico: o nihilismo ruso tivo por causa *o hiatus* ou lagoa que n-a y-alma do pobo produxo Pedro I o Grande facendo europeos os seus vasallos denantes de facel-os rusos; o nihilismo ruso foi a manifestanza da loita entr' o espritu occidental y-o espritu oriental. O nihilismo do arte do Castelao é a resultante da loita que sostén a y-alma galega pr' aniñar de novo n-o espritu dos galegos.

O arte do Castelao é un arte realista; pero o seu realismo é un realismo espritual: o Castelao ofrécenos n-esta esposición o espeutáculo da realidade íntima: o ollo do xeiteiro, dibuxado n-o cadro que di: «As sardiñas volverían si o Goberno quixera», mostramos todo un estado de concencia. ¿Quén non se lembra, mirando aquil ollo, do conto do Castelao titulado: «O aparello dos apóstoles». O Castelao chegou ô Santasantorun do espritu galego: atopou o noso «nós» trascendente. N-os seus dibuxos o espritu da Galizia *il est dans l'air*. Pr' o Castelao o arte non é máis qu' un medio d' espresión das suas ideas. Tén, a meu modo de ver, un concepto ruskiniano do arte: non trata d' enfeitizar as xentes; pero tendo unha superior vista, mostra o seu propeo mirar superior á condición de que os demáis gozen co' il.

Non hei de decir nada d' habilidade manual do Castelao porque esto é o de menos n-un artista; tampouco me hei d' ocupar da sua ténnica posto que d' esto eu non sei nada. Direi somentes unhas cantas impresiós persoales que me produxeron os dibuxos espostos.

Prólogo.

N-iste dibuxo vexo simbolizado o trunfo da idea sobre da violencia: n-a morte pol-o ideal está a liberanza: di a Escritura que a morte do santo «é preciosa n-o acatamento de Deus». O artista plasmou n-iste cadro iste preceuto supremo que surxe do amor a Deus y-é a base de toda moral: entrégate por enteiro; da o teu espirtu pra salvalo, pra eternizalo. (Unamuno. Del Sentimiento trágico de la vida. Páx. 274). O xenio advírtenos, coma Lucio Anneo Séneca, de que «o que temere a morte non fará fazaña d' home vivo». (D' a Tranquilidá d' ánimo, capítulo XI); e de que «non estamos baixo o poder de ninguén mentras teñamos a morte n-o noso poder». (Ept. XCI).

Eu bebo pra afogal-as penas; maïl-as condanadas aboyan.

Este cadro faime lembrar d' os anos de sequía, de pedrisco e de xiadas; do pago d' os trabucos o dos fillos emigrados ou mortos n-a guerra colonial. N-il vexo simbolizada a fraternidá humana porque os homes soilo se aman con amor espritual cando sufriron xuntos un mesmo door, cando araron algún tempo a terra xunguidos ó mesmo xugo d' un door común. (Unamuno. Del Sentimiento trágico de la vida, páx. 136). N-o fondo das almas d' ises labregos revélase unha concecución verdadeiramente cristiana da vida, pois por elas vense caminal-as alegrías n-o lombo das penas: chorar e reir ó mesmo tempo debe sel-a norma de todo bo cristiano n-o sufrimento. N-as caras dos tres compadres nótase a forza que fan as almas pra esgazarse dos corpos e xuntarse a Deus. Todo o cadro está cheo de fame de dinimidade.

***

Adeus meu irmanciño. E que bonito vas c' o traxe das romerías.

Eiquí represéntase a comedia da vida: a irmá chora e berra pra que a oyan e digan que sinte ó morto; os veciños fan o cumprido; y-on rapaz fura por entr' a xente pra mirar si o difunto leva os ollos abertos ou pechos.

Taméa representa iste dibuxo o trunfo d' adumia: xa non se empanan os difuntos co' a brancura do liño, senon que se visten c' os traxes dos días de romaxe. A vanidade dos homes quere convertir o val de Josephá n-un museo d' indumentaria.

***

Eu non quería morrer alá ¿sabe meu pai?

¡Probe emigrado! Alen, n-o desterro, dáballe alentos ó seu esprito a lembranza da Terra mentras era esprotado pol-os homes y-esquecido pol-a Patria. Desfeito o seu corpo a forza de tanto bregar, torna pra casa dos pais, pero torna pr' acougal-a saudade e pra que o semente n-a terra onde naceu.

N-o sembrante do paí bule unha desespranza muda e toma pulo pra sair unha maldición... N-as fazulas da vella, xunto c' o penar da nai que ve ó fillo ás portas do pasamento, boliga a espranza consoladora de que aquil anaco da sua y-alma durmirá n-el Señor: o fillo mártir morrerá en cristiano.

***

A verdade n-a porta.

A mais d' un visitante da eisposición lle vin facer unha interpretanza irrelixosa d'iste cadro; pero estimo trabucada tal maneira de discurrir. Pra min este cadro é unha protesta de fe relixosa. A porta da igresia hai miseria e resiñanza. Por diante dos ollos d' ises probes pasan todal-as vanidás do mundo sin qu' engarren n-as suas almas. N-as faceiras d' iles vese probeza d' espritu e leense estas verbas do Apóstol: «Mentras teñamos con que manternos e cubrirnos contentémonos co' esto». Tras da porta da igresia ¿qué vería o artista? Eu creo que o que o artista quer que se vexa n-o interior é o apego dos cregos as causas d' iste mundo; a adulanza ós poderosos; y-alterosidade, a cobiza y-as envexas d' aquiles que deben poseer a paz de Deus.

***

Hoxe sácase ánima.

N-a cara do probe qu' está n-a porta da igresia bule a lembranza de tempos pasados. N-outros tempos as mulleres hermanaban o saber co' a roca y-a crianza dos fillos; intresábanse pol-os que sufrían; visitaban os enfermos e tiñan decote pousada pr' o pelegrino y-onha cunca de caldo y-on vaso de viño pr' o probe que lle pedía esmola. Non se vían os probes ateridos de frío ás portas das igresias porque a caridade acollíaos en todal-as casas. Agora as mulleres das familias acomodadas desgaleguízanse, abúrrense n-aldea, len os figurís, resúltalles pesada a crianza dos rapaces, enchen a cabeza de novelas d' amoríos, viven unha vida sin finalidade, van e veñen con contos, asisten a todal-as funciós relixosas, teñen un direutor espritual e dan esmola por conduto de San Antonio, poil-a sua sensibilidade non lles permite ver lástimas. A vila valéiralles a y-alma.

***

¿E pra que queres fuxir da terra? ¿Non temos pan n-o forno?

Esta é a traxedia íntima da mocedá galega. D' unha banda, o apego á terra y-a casa d' os pais, turra pol-o rapaz e faille baixal-os óllos, d' outra, as necesidás creadas pol-o comercio, co' a loita contra «maldita falla de necesidás», y-a non resiñanza producía pol-o industrialismo y-o progreso d' a ténnica moderna arrástrano camiño d' outras terras. Iste é o rapaz que rube á traseira d' os automóveles que pasan pol-o lugar é que se lle van os óllos tras d' as camisas pranchadas y-as febillas d' ouro d' os cinturós d' os americanos.

***

Dous vellos amigos; os faros y-as oblatas.

Son moitos os que ven n-iste dibuxo unha

LUZ NOVA—ONTE E HOXE, dibuxo ó carbón de *Furnco Lamas*, que figurou na Esposición feita en Ourense.

Mao curtida no traballo,
albúrdiga mao amiga
bárbaramente encravada
por outra mao asesina,
mao da virtú e da nobreza,
pol-o teu sangue bendita:
eu de xionllos te bico
PARA QUE D' EXEMPRO SIRVA.

(Dibuxos de *Castelao Díaz*)

E a ti, mao branca e fidalga,
escorreita mao albiña,
qu' estás a tecer de cote
a vil tea d' as intrigas,
mao de ladroizo e crime
pol-os teus feitos maldita:
escúpoche porque t' odio
PARA QUE D' EXEMPRO SIRVA.

(Versos de *Victoriano Taibo*)

AUGAFORTE, por *Xulio Prieto*.

protesta contr' o poder dos señoríos e dos cregos; mais eu non vexo tal cousa, porque tanto n-a faceira d' o señor como n-a do abade hai entendemento, bondade e nobreza. Coido de que o artista mostra un camiño a seguir; qu' os invita a que volvan sel-o que foron. Espricareime. Denantes os señoríos vivían n-os pazos que tiñan n-as aldeas a carón d' o pobo; atendían as necesidás dos veciños, ôs que dispensaban un verdadeiro patronato; non se sentían alleos ás disgracias d' os seus foratarios; eran os representantes dos pobos onde vivían porque as suas decisiós asentábanse n-o apego firme que aquiles lle tiñan, practicaban a homeopatía; tiñan n-a sua bibrioteca libros sobre o arte de montar acabalo, a Hestoria natural de Buffon, un diccionario francés de Moreri en varios tomos, as Cartas eruditas y-o Teatro crítico d' o P. Feixóo y-as Metamórfosis d' Ovidio; as tullas do pazo eran os pósitos gratuítos d' os labregos. Istes sentíanse protexidos pol-os señoríos ôs que que lle pagaban as rentas máis bén que como reconocemento do dominio das terras que traballaban, como pago da proteución recibida. Os cregos entón non eran desertores do arado mal desbastados n-o seminario, senón segundós de casas acomodadas que pol-os seus costumes, crianza e cultura podían alternar c' os señoríos; eran os conselleiros de todol-os feligreses; n-as suas despensas sempre había unha botella de viño tostado pr' as paridas; e cando os señoríos esquecíanse da misión qu' a Providencia lles encomendara recordábanlles estas verbas d' El Señor: «De gracia recibíchedes o que tedes; daino tamén sin intrés e de gracia».

***

Non é leite o que mama o rapaz; é sangue.
Non quero ir porque o escolante pégame y-a escola cheira que fede.

N-istes dous dibuxos peréceme ver a protesta da Natureza contr' as nais que non crían os fillos por non gastarse e que os mandan a escola pra que non-as estorben n-a casa; e contra ises istrumentos de domesticidade chamados escolas onde se lle impoñen pensamentos feitos ós rapaces e se deforman espritualmente, de tal xeito que quedan impedidos pra pensar d' outra maneira que da precisa pra conservar as istituciós en que se asenta unha civilanza gafada com' a que padecemos: a escola española é unha fábrica de «analfabetos con letras».

***

A felicidade.

D'iste cadro resulta tel-o Castelao un conceuto místeco da felicidade. N-il aparece o home indeferente a todal-as cousas criadas; que non mira as cousas que se ven, senon as que non se ven, porque éstas son eternas y-aquélas non; que buscan y-atopan a vontade de Deus, no enarrilamento da sua vida; e que deixa que a sua y-alma camiñe hacia Deus, n-un voo cofeante, deleitoso e sin barullo, e se faga unha cousa co' Il «como si duas velas de cera se xuntasen tan n-o cabo, que tod' a luz fose unha». (Santa Teresa. Moradas séptimas, cap. II). Por eso a sua faceira resprandece, a imitanza do paisaxe que se refrexa n-o cristal do fondo da vidreira, y-o seu corazón descansa e pol-o tanto é feliz: o de corazón contento—di o Libro dos Proverbios (XV, 15)—tén un convite continuo.

***

Canto pesa è como fede.

Este dibuxo espresa con toda certeza o pensamento xurídico do pobo galego. Iste pensamento non se estudia n-a Universidade nin n-os libros: precísase saber leer n-os tres poemas de pedra que compuxo a raza galega e n-os que deixou impresa a sua concencia xurídica. Istes poemas son: a Ribeira do Berbés de Vigo, a Rua do Villar de Compostela y-a Praza Mayor d' Ourense. N-as arcadas e n-os postes dos soportales que hai en ditos lugares revélase o individualismo da raza galega y-a orixen privada dos soportales (o xermen d' istes son os tellados dos portalós do curral das casas d' as aldeas pra que a xente non se molle cando chove mentras non lle abren; n-os pazos convertíronse ises tellados en portales abertos con unha on duas arcadas com' os portales d' o pazo de Ribadavia; estremando ús pazos con outros as paredes das estremas dos portales sustituironse por arcadas, e d' iste xeito quedou creado o soportal). Todal-as costruciós antiguas da nosa terra son un canto o anarquismo libertario. O que non se convenza d' esto que visite Combarros ou vaya dar unha volta pol-a Moureira ou pol-a rúa das Trabancas en Pontevedra. Si non esquecemos que a istitución xurídica conocida c' o nome de Compañía galega é unha «tribu sin patriarca», podemos asegurar que o pobo galego é nemigo da lei e d' autoridade: A mesma axuda que as xentes lle prestan ós caciques non é outra cousa qu' o precio d' anulanza ciscunstancial da lei e d' autoridade. N-o fondo da y-alma galega goberna un pensamento ácrata, que se pode espór co' estas verbas d' un Bispo italiano: «¿Pra qué sirven as leis?... pra obrigarnos a vivir baixo o poder alleo; pra darnos unha natureza artificial e revelarnos contra nós mesmos. (J. Vidal)».

Este cadro representa ademais unha protesta do pobo galego contr' a desvitalitanza da lei producida por un Estado que no seu afan de uniformalo todo, esquécense de que a sociedade é un organismo vivo y-en continuo movemento, e mecanizou a adeministranza da xusticia.

Ademais vexo n-iste dibuxo unha protesta contr' os hipócritas, contr' as persoas chamadas d' orden que amparadas n-a lei comercian co' a fame do pobo, contra todos aquiles ós que lle hai que repetir estas verbas de San Pablo: «Valeiros sodes de Cristo os que pol-a lei vos xustificades».

O probe Xan.

Eiquí está o despoxo humano dos pobos industrializados, que vive da caridade hipócrita dos poderosos que dan os probes unha pequena parte do que abarballaron con enganos, mentiras, forza e rapiña; que utilizan a esmola com' onha patente de corso; que britan mil e dan cen; que viven do sudor e do aniquilamento dos probes; que ven n-o próximo unha máquina a utilizar en lugar d' un irmau; que s' esquecen de que os indixentes teñen direito a todo o que comprende o mantemento do cargo humano; e que cando o despoxo humano resulta unha caloña contro seu egoísmo péchano n-un d' esos estabrecementos con que se trata de remendar esta sociedade materializada que s' esborralla por todas partes. O probe Xan inda non é mui disgraciado: inda lle permiten que pida esmola n-os camiños.

***

Y-os da banda d' alá son mais estranxeiros qu' os de Madrí?

Di o Castelao que non se sabe o que lle contestou o vello ó rapaz; máis eu adiviño. O vello dixo que os da banda d' alá no son estranxeiros; que somos todos ús. Contestoulle ó rapaz que Galiza y-o Norte de Portugal son dous irmaus que pol-a sua propea vontade sirven a amos diferentes; pero que teñen un mesmo sangue y-onha mesma alma: son aquiles dous irmaus que o 4 de Xulio de 1808, por medio de D. Xenaro de Figueroa y-o Bispo do Porto, firmaron o compromiso de que entril-es habería paz, amistade e boa intelixencia, que se axudarían un autro pra votar fora os franceses, e conservar cada un d' iles a su independencia.

ARTURO NOGUEROL

POLÍTECA ARANCELARIA

Non hei de decirlle os leutores de NÓS de que n-a nosa terra consúmense ús catro millós de quintales métricos de millo; ús tres millós trescentos setenta mil quintales de trigo; pois todos iles terán mirado o Anuario Estadístico d' España de 1917 pubricado pol-o Istituto Geográfico y-Estadístico o ano 1918. Tampouco lles hei de decir cal é a importacia do millo e do trigo n-a mantenencia do pobo galego y-o tráfego marítimo internacional, é decir, o valor do millo e do trígo como mercancía de retorno n-as relacións comerciales da Europa co' as Américas Os que descoñezan iste fautor comercial non poden falar con seriedade d' hispano-americanismo, nin de facer de Vigo unha estación marítima terminal. O arancel sobr' o millo, representa un encarecemento da vida gallega por valor de oito millós de pesetas. Sin a importaceon libre do millo y-o trigo nin o hispano-americanismo deixará de ser literatura escaracochada, nin o porto de Vigo de ser estación marítima de tránsito. Os hispano-americanistas (si é qu' os hai) y-os vigueses especialmente, teñen por necesidade que seren aliados dos nazionalistas galegos.

Todol-os galegos debemos opornos a proteución arancelaria do trigo: é de necesidade de que o pobo teña pan trigo barato. Ademais non se pode consentire máis tempo que ús cantos

grandes cosecheiros y-outros cantos acaparadores, convirtan o chau sin auga d' a meseta en terras de pan levar á conta de 501.040.000 pesetas con que os consumidores costeabamol-o cultivo do trigo denantes da guerra europea. Entón custaba o trigo estranxeiro vinte pesetas o hectolitro, e pol-o tanto, si non houbera proteución arancelaria pro trigo, o trigo español, debido á competencia, tería que venderse tamén a vinte pesetas; pero como o trigo estaba protexido as causas pasaban d' outro xeito: os cen kilos de trigo tiñan que pagar o pasal-as aduanas catorce pesetas, o que, partindo do suposto de que o hectolitro de trigo pese 78 kilos, producían un ingreso pr-o fisco (calculando en doce millós d-hectolitros o déficit d' anada trigueira española, en relación c' o consumo) 131.040.000 pesetas; e com' os direitos d' aduanas facían subir o precio d' o hectolitro de trigo a 30'92 pesetas, resultaba (calculando a cosecha do ano 1919 en trintecatro millós d' hectolitros) que os consumidores, por favorecer onhos cantos absentistas y-acaparadores pagamoslle entón ó fisco 131.040.000 pesetas y-os propletarios, os intermediarios y-os acaparadores de Castela e demáis zonas trigueiras, que recolleitan por término medio oito quintales por hectárea, 370.000.000 pesetas, que suman un total 501.040.000 pesetas.

Os aranceles somentes deben protexel-os negocios d' aquiles cibdadanos que ô quente d' un réximen proteutor sexan capaces d' aumental-os produtos cuya precura ou trasformanza lles estea encomendada. ¿Son capaces os trigueiros de Castela d' aumental-as colleitas de trigo c' un réximen proteutor? Non, pois aparte de que o probrema dos trigos en Castela é un probrema d' auga e de materia orgánica, os donos d' os latifundios d' as chaas d' o centro da península, saben que o réximen proteucionista d'agora consagra iste principio d' economía popular castelá: «os terreos de rega pra non perder y-os de secano pra facerse ricos»; esto é o mesmo que decir: pra non poder colleitar dazaoito quintales por hectaria e pra facerse rico obter anadas de oito quintales por hectaria. Esto, inda que pareza paradóxico, é verdade: é unha de tantas irracionalidás aparentes d' a vida. E de notar ademáis, que moitas persoas, qu' estudiaron á concencia o probrema trigueiro d' España, decatáronse de que n-algunhas provincias de Castela a precura do trigo é cara e ruinosa e que convén sustituila por outra máis lucrativa. C' o fin d' investigare cal sería o cultivo con que debera sustituirse S. M. El Rei, por propea iniciativa y-a sua conta, creou unha comisión, fai xa anos, pra qu' estudiase a frora esteparia d' a península.

Por outra, o amparo qu' os aranceles lle presta ós donos d' as terras de pan levar, non fai outra cousa qu' asegurar un mínimum de renda os donos d' os latifundios, que apenas toman parte n-a vida económeca d' o Estado por medio d' a contribución territorial: a Cruña, Lugo, Ourense e Pontevedra, provincias consumidoras de trigo, pagaron o ano 1917 por territorial, 13.917.645 pesetas; Avila, Segovia, Soria e Palencia, provincias produtoras de trigo, pagaron en dito ano por territorial 8.498.604 pesetas, é decir 5.419.34 pesetas menos que Galicia. ¡D' iste xeito xa poden gridar: «¡Viva España!» Si a todo esto añadimos que os gastos que o Estado fixo por habitante n-o referido ano, pol-a enseño primario, foron n-a provincia d' a Cruña 1'45 pesetas, n-a de Lugo 1'07, n-a d' Ourense 2'22 e n-a de Pontevedra 1'60; e que os mesmos gastos en tal fecha foron n-a provincia d' Avila 3'08 pesetas, n-a de Segovia 3'28, n-a de Palencia 3'07 e n-a de Soria 4'42, non teremos qu' estranarnos de que ós galegos nos teñan por parvos, y-ainda máis si se decata a xente de que houbo máis d' un galego que foi menistro d' Istrución Púbrica.

Si temos presente que o consumo do trigo n-a nosa terra podese estimar en 262.860.936 kilos e que o arancel que fixo Cambó grava con dez pesetas os cen kilos encontrámonos con que Galicia sosterá os negocios d' os trigueiros con un aumento n-os seus gastos naturaes de pesetas 26.286.050 y-o resto d' os cunsumidores con 332.514.910 pesetas. Ecomasí os trigueiros non se conforman c' un arancel que lles mete n-as maus 358.800.000 pesetas senón que queren que se volva ô arancel d' o ano 1912, que facía desembolsar ós cunsumidorés 370.000.000 pesetas; e din que as novas disposicións arancelarias *«decretan la muerte de la primera industria nacional»* e que n-o caso de que as suas aspiracións non sexan *«atendidas en justicia por el Parlamento en un plazo muy breve, se llevaran a la práctica resoluciones radicalísimas»*. Supoño que ningunha d' estas resolucións será pedir que se faga o catastro parcelario, nin asegurar os seus contratistas d' o cultivo, ós seus colonos, un beneficio industrial mínimum.—*A. N.*

***

A seguida pubricamos unhas cantas partidas do novo Arancel qu' intresa ós galegos:

Partida	CONCEPTOS	Modo d' adeudo	Unidades	DEREITOS	
				Tarifa 1.ª	Tarifa 2.ª
151	Cabalos enteiros de máis de tres anos		un	750.00	300.00
152	» deica tres anos		»	500.00	200.00
153	» capados de mais de tres anos		»	700.00	300.00
154	» deica tres anos		»	500.00	200.00
155	Yeguas de máis de tres anos		»	750.00	250.00
156	» deica tres anos		»	450.00	150.00
157	Gando mular de máis de tres anos		»	120.00	40.00
158	» » deica tres anos		»	75.00	25.00
161	Vacas de leite		»	420.00	140.00
162	» que non sexan de raza leiteira, de máis de 500 kilogramos		»	213.00	85.00
163	» deica 500 kilogramos		»	180.00	60.00
164	Touros almailos e bois de máis de 500 kilogrs.		»	225.00	90.00
165	» » » deica 500 kilogramos		»	165.00	65.00
166	» e xubencas		»	60.00	20.00
167	Gando de cerda deica 60 kilogramos incrusive.		»	36.00	12.00
168	» » de máis de 60 kilogramos.		»	60.00	20.00
169	Carneiros		»	15.00	5.00
170	Ovellas		»	12.00	4.00
171	Años		»	15.00	3.00
172	Cabras		»	9.00	3.00
176	Coiros de gando vacuno, cabalar e mular sin curtir: sin salgar secos	p. b.	100 kilogramos	24.00	8.00
177	» valados secos ou con apresto	»	»	18.00	6.00
178	» frescos, estén ou non salgados	»	»	12.00	4.00
853	Xofre en bruto sin moer	»	»	9.00	3.00
854	» refinado, sin moer e fundido	»	»	13.50	4.50
855	» » mohido e fror de xofre	»	»	17.00	6.00
214	Abonos: Guanos e demais èstercos orgánicos	»	»	0.50	0.05
884	» Sulfato e cloruro potásico y-as salgas de Starsfurt y-Alsacia	»	»	0.20	0.10
885	» Nitrato sódico comercial	»	»	0.20	0.10
886	» Nitrato de cal	»	»	3.00	0.10
887	» Cianamida cálcica	»	»	10.00	5.00
888	» Sulfato amónico	»	»	1.00	0.10
890	» Superfósfato de cal e fosfatos precipitados	»	»	30.00	15.00
891	» Escorias Thomas	»	»	1.00	0.22
566	Arados, cultivadores, gradas	»	»	65.00	25.00
570	Aventadoras, trilladoras, desgranadoras	»	ad valorem	20 %	10 %
1132	Carbón vegetal	»	1000 kilogrs.	10.00	2.00
1141	Caña, bambú e bimbios sin labrar	»	100 kilogramos	3.00	1.00
1142	» cortada, branqueada ou teñida	»	»	12.00	4.00
1179	Cáñamo en rama	»	»	12.00	8.00
1180	» rastrillado	»	»	15.00	10.00
1322	Carnes frescas	p. n.	»	60.00	24.00
1323	» lazadas	»	»	50.00	20.00
1427	» liquidas	»	1 kilogramo	3.00	1.00
1326	» de porco, salgadas, touciño e manteiga	»	100 kilogramos	166.00	55.00
1420	» de gando vacuno ou lanar, en latas	»	»	150.00	50.00
1329	» xamós	»	»	300.00	100.00
1423	» embutidos	»	1 kilogramo	9.00	3.00
1428	Chocolate	»	»	9.00	3.00
1429	Dulces, confituras	»	»	10.00	3.50
1432	Ovos frescos	»	100 kilogramos	30.00	10.00
1433	Pastas de ovos en conserva sin zucre	»	»	60.00	20.00
1436	Mel d' abellas	»	»	300.00	100.00
1369	Castañas	»	»	12.00	4.00
1371	Noces	»	»	12.00	4.00
1378	Cacao en grau sin tostar e curtiza de cacao producto e procedente de Fernando Poo	»	»	140.00	10,00
1379	» d' outras procedencias	»	»	450.00	150.00
58	Botellas	tara	»	30.00	12.00
745	Buques de ferro ou aceiro e mistos impulsados a máquina: dispostos pra carga de mercancías.		Ton. de arqueo	75.00	15.00

Partida	CONCEPTOS	Modo d' adeudo	Unidades	DEREITOS	
				Tarifa 1.ª	Tarifa 2.ª
746	Buques dispostos pra carga e pasaxe . . .		Ton. de arqueo	60.00	20.00
747	» soilo pra pasaxe		»	75.00	20.00
748	» de vela		»	30.00	10.00
749	Barcos de madeira movidos a máquina . .		»	60.00	20.00
750	» » » a vela . .		»	45.00	18.00
751	» de cemento armado, con ou sin máquina		»	15.00	5.00
752	Balandros, botes e demais embarcacións menores		»	66.00	22.00
	Barcazas ou gabarras sin arboladura pr 'o trasporte de mercancías		»	60.00	20.00
270	Folladelata sin obrar	p. n.	100 kilogramos	75.00	25.00
271	» troquelada, litografiada ou pintada, en follas.	»	1 kilogramo	135.00	45.00
1408	Leite: en polvo.	»	100 kilogramos	3.75	1.25
1409	» conservada de calquer xeito, sin mezcra de sustancias, y-a condensada sin zucre	»	»	375.00	125.00
1410	» condensada con zucre	»	»	900.00	300.00
1411	» fermentada (en calquera preparanza) .	»	»	600.00	200.00
1412	Nata de leite esterilizada ou preparada d' outro xeito	»	»	450.00	150.00
1413	Lactosa ou zucre do leite	»	1 kilogramo	18.00	6.00
1414	Fariña lacteada ou malteada sin zucre . .	»	100 kilogramos	150.00	50.00
1415	» » » con zucre . .	»	1 kilogramo	9.00	3.00
1416	Manteiga feita somente con leite con sal ou sin il	»	100 kilogramos	450.00	150.00
1417	» con zelmes alleos ô leite. . . .	»	»	600.00	200.00
1418	Queixos	»	1 kilogramo	4.50	1.00
1419	Crema alimenticia	»	100 kilogramos	270.00	90.00
123	Muebles de madeira torcida, armados ou por armar, en blanco, pintados ou barnizados y-as partes soltas dos mesmos.	»	»	240.00	80.00
124	» de madeira ordinaria sin obra de torno, escultura, drapeado, sin forros de teidos ou pelica	»	»	180.00	60.00
125	» con obra de torno, pero sin escultura nin forros de tecidos ou pelica . .	»	»	225.00	75.00
126	» de madeira fina, sin talla, escultura, embutido, nin adorno de metales: sin forros de tecidos ou pelica .	»	»	330.00	110.00
127	Forrados de texidos de seda ou pelica	»	»	765.00	255.00
128	Forrados con tecidos d'outras materias	»	»	420.00	140.00
129	De madeiras de todal-as clás, tallados, esculpidos, con adorno de metal e inscriucións: forrados de tecidos de seda ou pelica	»	»	1000.00	400.00
130	Os demáis	»	»	600.00	200.00
131	» dourados, esmaltados ou con adobios de laca.	»	»	750.00	375.00
1540	Casas armables de madeira compretas. . .		ad valorem	30 %	15 %

SEICIÓN ARQUEOLÓXICA

O CASTRO «A CIBDADE» EN SAN CIPRIAN DE LAS

CONSIDERACIÓS XENERALES

I

O mor castro da Galicia

HÁMANSE castros certos recintos fortificados de forma oval ou circular, provistos d'un ou varios muros concéntricos, precedidos xeneralmente do seu correspondente foso, e situados os mais d'iles na cume d'outeiros ou montanas. Istes castros atópanse tan vastos na nosa terra, que Castillo López [1] valéndose d'un cálculo bastante seguro, fai ascender o seu número a 5.800.

Sobre d'ouxeto dos castros téñense emitido as opiniós mais diversas. Considéranos us com'a pequenas cibdades fortes, outros com'a sitios reservados pr'a celebración de ceremonias relixiosas, e os mais com'a simples refuxios, non faltando quen coma Amor Meilán [2] de unha solución ecléutica ó asunto supoñéndolles distintos carauteres asegún o seu tamaño, situación e destino posterior.

Sería moi difícil decir quen terá razón n-ista porfía, por alcontrarse o estudio dos castros, a pesar dos esforzos xenerosos de moitos arqueólogos rexionales, n-un estado de lamentable atraso, pero non cremos imposibre, que tras dos muros d'algús d'istes recintos non s'houberan albergado d'unha maneira permanente núcreos de poboación de certa importancia, pois anqu'a sua estensión non cheque á dos *oppidum* galos de Bibracte, Alesia e Gergovia, sobrepasa con moito a da mor parte dos burgos fortificados e *cranogs* británicos. [3]

Teñen os castros indudables semellanzas c'os mencionados *oppidum*, c'os recintos fortificados dos Alpes marítimos descritos por Dechelette [4] e c'os arxitálicos de que fala Mommsen [5], pero a pesar d'elo son pol-as suas especiales carauterísticas algo tan típico da Galicia qu'os arqueólogos modernos teñen bautizado c'os nomes de pobo dos castros e civilización dos castro ó pobo y-a civilización pre romana da nosa terra.

Porqu'anque se teñan atopado castros no val do Douro com'os que menciona Gómez Moreno [6], e ainda que tíveran carauteres de tales os visitados pol-o Marqués de Monsalud e por Sanguino Michel [7] na Estremadura, y-o esprorado por Guillen García [8] preto de Toledo, sempre resultaría qu'o principal núcleo, o lugar onde s'atopan en mor número e mais

(1) Los Castros Gallegos.—Coruña 1908,
(2) Historia de la provincia de Lugo.—Edad prehistórica.—Lugo 1918.

(1) Bulleid and Grey.—The Glastonbury lak sillage.
(2) Manuel fl' Archeologie prehistorique.—Paris 1910.
(3) Histoire Romaine.—Tdte Guezlo.—Paris.
(4) Sobre Arqueología primitiva de la Región del Duero.—B de la A de la H T. 45.
(5) Del castro de Sansueña.—B de la A de la H T. 62.
(6) Del cerro del Bu.—B de la A de la H T. 46.

afastados, asegún amostran os achádegos feitos n-iles, d'infruencias ibéricas é na nosa rexión é na parte de Portugal comprendida entr'as cuencas do Mondego, Douro e Miño, e decir no asento asegún o sabio arquólogo Bosch Gimpera [1] d'unha cultura céltica que fina somentes baixo o infruxo y-a dominanza de Roma, sendo cecais os outros exemprares castelaos como xalós deixados pol-os celtas na sua retirada ante a invasión ibera, si temos de seguir a opinión de Schulten [2].

E pol-o tanto da mais grande importancia pra o conocimento da prehistoria gallega o estudio d'istes recintos fortificados, e comprendendo así, casi todol-os historiadores rexionales como Verea e Aguiar, Fernández Alonso, Murguía e sobre todo Villaamil e Castro e Maciñeira, téñenlle adicado traballos e referencias que forman xa unha regular bibliografía. Pero desgrazadamente istes traballos téñense feito, moitas veces, fiando demasiado en informaciós pouco seguras, e casi sempre sin recursos que permitiran un esamen minucioso e deteñido do subsuelo, podendo decirse que dos 5.800 castros que Castillo López supon esistentes en Galicia nin quinientos haberán sido reconocidos e medidos con coidado, sendo moito menor o número dos que foron escavados con criterio científico; facéndose pol-o tanto imposible intentar a sua catalogación, nin poder emitir xuicio certo sobre dos útiles, armas e adornos dos seus poboadores que soilo de tarde en tarde saen á luz e casi sempre por causas fortuitas.

Desexando nós contribuir na medida das nosas forzas a alumear punto tan intresante da prehistoria pátrea, temos emprendido o estudio do castro, cuyo nome encabeza estas liñas, que pol-a sua estensión, manitud de defensas, e solidez de materiás de costrución, debeu ser no seu tempo unha das fortalezas mais rexas do noso chau gallego.

Damos hoxe as suas carauterístecas e mensuras y-en números sucesivos daremos conta do qu'as escavaciós que xa principiaron vayan sacando á luz do día.

II

Emplazamento

A quince kilómetros d'Ourense, na marxen direita do Miño, e por riba mismo da veiga onde s'asenta a estación de Barbantes, érguese un monte que estende a sua mole de pedra de grá y-as suas vestiduras de carpazas pol-os términos municipás de Punxín, Cenlle e San Amaro.

Iste monte ten duas cumes unha ó S. y-outra ó N. A primeira leva o nome de San Torcuato

O foso pol-a parte do Norte

por ter edificada na pequena plataforma que lle sirve de remate unha capilla do dito santo. A segunda afastada da outra 1.400 metros é mais baixa, de costa mais lixeira, y-está terminada por unha estensa meseta, que pol-a gran cantidade de pedras qu'alí s'atopan e que craramente deixan ver que formaron parte d'unha vella edificación, chámase a Cibdade.

N-iste sitio da Cibdade pertenecente á parroquia de San Ciprián de Las, Ayuntamiento de San Amaro é onde s'asenta o castro que motiva estas liñas.

Dominase dende alí a cuenca do Barbantiño, o reborde ocidental dos Chaos d'Amoeiro y-o val de Las que prolonga os seus lameiros e searas hasta as divisorias do Arenteiro e do Avia. En cambio o curso do Miño y-as suas fértiles riveiras, a zona mais importante y-a mais próusima, queda casi por compreto fora da vista do castro tapada pol-a cume do San Torcuato, que por ser mais elevada, por mirar

(1) Los Celtas y la Civilización Céltica en la Península Ibérica.—Madrid 1921.
(2) Hispania.

cara o Miño e por ter millores condicións defensivas debidas ó áspero e pino das suas ladeiras, parece que debía de ser preferido como lugar d'emplazamento, podéndose esplicar este con-

Un anaco do parapeto interior

trasentido estratéxico somentes pol-a necesidá de dar á fortificación unha superficie mor da que permitía a pequena area da plataforma terminal do San Torcuato, na cual cecais houbera algún posto de vixía, do que non queda hoxe rastro algún.

De todos modos situada a Cibdade en lugar outo e descuberto que permite vixilar grandes estensións de terreo, e sin poder ser alcanzada pol-os tiros de ningún outeiro dominante, cumpre sobradamente as condicións topográficas da casi totalidade dos castros, estando com'agora veremos compensada a debilidade do seu emplazamento pol-a fortaleza e boa disposición das suas defensas artificiales.

As fortificacións

Decíamos denantes que o castro que nos ocupa debía o seu nome á gran cantidade de pedras que n-il s'atopan, e que pol-a sua disposición ben deixan ver que son restos d'unha vella edificación esborrallada. Aparecen istas pedras en dous amontonamentos concéntricos de forma oval, precedido o mais esterior d'unha zanxa que ainda conserva dous ou tres metros de fondura por quince d'ancho na parte do medio, día que é a millor conservada, y-erguéndose o segundo arredado d'outro cousa de cen metros, sin ter diante de si ningunha siñal de zanxa ni de foso.

Esaminados de preto istes amontanamentos, mostran ás craras proceder de dous murallós, destruídos pol-o tempo ou pol-os homes, pero cuya cimentazón de tres metros d'ancho aparece á fror da terra, deixando ver o xeito da sua estrutura, formada de cachotes pequenos y-alongados postos no sentido da mor lonxitude sin intermedio de argamasa.

Co esposto hai d'abondo pra comprender que a Cibdade estaba protexida por un muro

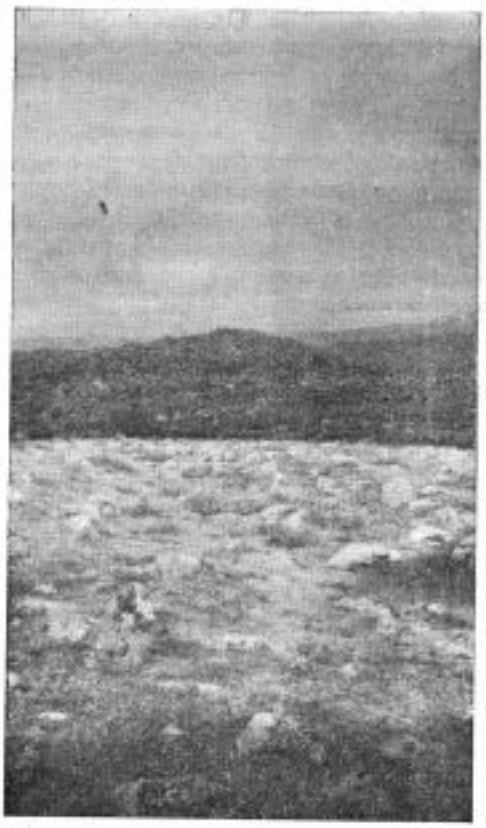

Unha vista do Castro

esterior con foso y-outro interior sin il, podéndose supor que a outura d'istes muros foi grande pol-a enorme cantidade de pedras que enchen as veiras dos cimentos a pesar que

dende tempo imemorial veñen os naturales do pais aproveitando pras suas necesidades ista canteira de novo xénero.

Vese pol-o dito que a Cibdade é un castro de doble recinto, tipo bastante comun na nosa terra, e que abunda tamén nos *champs hallstatianos* de Francia anque diferenciándose d' istes últimos por ter moito mais separadas as murallas.

Mensuras

Si pol-a sua situación y-as suas defensas a Cibdade encaixa dentro do tipo correnta dos castros gallegos sin que nada ofreza de particular e dino de chamar a atención dos arqueólogos, non ocurre, o mismo co' as suas dimensiós que son verdadeiramente estraordinarias, facendo da Cibdade un caso singular e cicais único na Galicia.

Castillo López no folleto que dinantes citamos, e no párrafo adicado á area dos castros, trascribe as medidas dos eixes d' algús d' iles, medidas que oscilan entre 51 metros no de Subiña e 197 no de Samoedo, anque ó falar d' iste último dice que se lle pode axuntar *un campo que se extiende hacia el N. de 165 metros de longitud con vestigios de haber estado parapetado;* en cuyo caso resultaría o nomeado castro de Samoedo con un eixe menor de 187 metros y-outro mor de 353. E fundado n-isto o final do seu erudito traballo, procrama o costro de Samoedo como o mais grande de Galicia por sobrepasar en moito ó de Buriz, pra o cual pedía tal honor Santiago de la Iglesia no seu Catálogo de Protohistoria.

Pois ben, o noso castro da Cibdade, con soilo o seu recinto murado, sin precisar que se lle axunten campos veciños mide foso incrusive, de N. a S., eixe mor, 391 metros, e de E. a W., eixe menor, 280, é decir 38 metros mais no primeiro, e 83 no segundo co de Samoedo, podendo pol-o tanto ser decrarado sin inconveniente o castro gallego de mais grande manitude conocida.

Si a esto axuntamos a circustancia de estar unida a Cibdade ó val do Miño por un vello camiño estrado de laxas, que morre ó pe mismo das suas murallas, a calidade d' istas murallas feitas de pedra e ben cimentadas, a esistenza preto do foso d' unha fonte que fai pouco, denantes de ser destruida, deitaba auga abundante y-era conocida no pais co nome de fonte da Virxen, a misma tradición ainda viva d' haber estado emprazada n-aquil lugar unha vila importante, fainos supor si a pesar de non esistir á fror de terra restos de vivicndas, como pasa no castro de Pías preto de Mondariz, non será o recinto en cuestión o lugar onde asentou unha d' aquelas cibdades galaicas, que como Lambrica e Cinnania tanto deron que facer as lexiós de Roma.

As escavaciós

Pra acrarar iste punto, así como pra recoller e por á luz, o que haya atuado baixo as carpazas y-as pedras das derruidas murallas temos emprendida a escavación metódica da Cibdade, quedando encargado da vixilancia dos traballos o culto e xoven médico de San Amaro D. Roberto Tizón, o cual o mismo que ó seu hirmáu D. Alberto compracémonos en enviar dende aquí o testimonio da nosa gratitude por todal-as facilidades que nos deron pra a realización das nosas tareas arquelóxicas.

FLORENTINO L. CUEVILLAS

Marzal 1922.

A COMPOSTELA DOS DOENTES

LUGAR E CLIMA

N-a parte Sur da provincia de Pontevedra y-on pouco ó Poniente, n-as ladeiras da Serra do Suido e perto do auto pico de Soto-Mayor asentase o fermoso val de Mondariz onde nacen as afamadas augas d' iste nome. A estensión do val é de 76'6 kilómetros cuadrados; o seu contorno é de 37 kilómetros, y-a sua poboanza pasa dos sete mil habitantes. A temperatura media pódese estimar en 15.° R.; o higrometro de Blun marca de 59 a 62 y-o barómetro 175. Os ventos dominantes son o S. y-o S. E. N-o vrau gózase n-il d' unha temperanza igoal e non escesiva.

O Balneario, ou Compostela do doente como lle chamou Castelar n-un artigo que pubricou n-*El Líberal*, dista de Pontareas, ús 8 kilómetros; do Porriño e Salvatierra, estaciós do tren, 20 é 19 respectivamentes; de Vigo, 35; de Tuy, 33; e de Pontevedra, 54.

HESTORIA

En 1862, foi descuberta a fonte do Saldoiro, hoxe fonte de Troncoso, pol-o crego D. Domingo Blanco Lage, filántropo dino da lembranza; e n-o 1871, D Enrique Peinador e Vela, Licenciado en Medicina e Cirugía, descubriu o manantial do Chau da Gandara. Ultemamentes, n-o 16 de San Xoan do ano 1873 foron decraradas de utilidade púbrica as duas fontes e recoñecidas pol-a cencia como idénticas.

Dende entón comenza a hestoria das milagreiras augas de Mondariz, que «son un rasgo d' esplendidez da Natureza en obsequio dos corpos estragados n-a loita da vida (Rodríguez Carracido). Debido á intelixente persistenza dos seus propietarios pra dal-as a coñecer foise correndo a sua sona primeiro pol-a nosa terra, despoixa pol-o resto da península e logo pol-o mundo inteiro. N-a busca da saude xúntanse en Mondariz os escritores de máis sona y-os políteos de máis monta; e por eso dixo a Condesa de Pardo Bazán qu'enriba das fontes poderia escribirse: «Eiquí cúranse os estragos do pensamento y-os daños da civilanza».

Además en Mondariz non somentes se devolve a saude ós enfermos senón que tamén se da folgos a nosa terra pra loita e se premia o esforzo dos «bos e xenerosos» que se sacrifican por ela, pois os donos do Balneario fan concursos sobre temas d' intrés pra Galizia, que din moito en seu favor.

O ESTABRECEMENTO MINEIRO MEDICAL

As fontes.—As fontes que diron fama n-o mundo enteiro a Mondariz son duas: Gandara e Troncoso. A primeira nace n-o parque do Estabrecemento; a segunda, a 800 mentros d' anterior, a beira esquerda do rio Tea.

COMPOSICEÓN D' AS AUGAS

Un litro d' auga de Mondariz conten os prencipios siguientes:

Acido carbónico libre. . . .		0'383
Bicarbonato	sódico. . . .	2'284
Id.	potásico . . .	0'119
Id.	litínico . . .	0'039
Id.	cálcico . . .	0'156
Id.	magnésico . .	0'041
Id.	ferroso . . .	0'037
Cloruro de socio		0'148
Silice.		0'039

Tamén conteñen indicios de sílnica, estroncio e y-odo,

Apricacións terapéuticas.—As augas de Mondariz son axentes preventivos e curativos d' o *uratismo*, da *gota*, da *calculosis renal*, das *artritis deformantes d' orixen urático*, do *pequeno atritismo* da *diabetis sacarima* da *litiasis biliar* e de todal-as perturbanzas metabólicas xemellantes. Tamén son un correctivo pra todal-as perturbanzas funcionales causadas por autointoxicanza con materias tóusicas resultantes de fallas de hidrolisis ou de ousidanza, *moco n-as nefritis crónicas*, as *colemias* y-a *ictericia*.

Acción sobre o aparato dixestivo.—Estados funcionales tan contrarios como a *y-astenia* y-a *hipersteuia gástrica*, ou com-o *hipo* y-a *hipercloridia*, foron tratados pol-as augas de Mondariz con eisito. Tamén s' outeñen resultados beneficiosos n-os casos de *úlcera gástrica*, de *catarro crónico do estómago* e de *gastroectaria*.

Enfermedades entestinaes.—A *costipanza*, as *diarreas crónecas*, y-as *enterocolitis* son casi sempre correxidas co' a usanza das augas de Mondariz axudada por un réximen ad hoc.

As augas de Mondariz embotelladas.—Debido á boa combinación dos elementos mineirizadores, o esceso d' ácido carbónico y-o sistema científico e práutico d' embotellamento, as augas de Mondariz son levadas a todol-os países sin perder ningunha das suas virtudes curativas.

A istalación pro embotellemento das augas de Mondariz pódese asegurar qu' é a máis compreta d' Europa.

Si se toman as augas de Mondariz como medicamento, deben tomarse cando o estómago está valeiro, antes do almorzo, do xantar e da cena e na forma que aconselle o médico.

Poden tomarse como inmellorabre auga de mesa, soilas ou c' o viño, abrindo n-iste caso o apetito y-axudando a facel-a digestión.

Con xarabe, wisky, coñac ou zume de limón con zucre, fan un refresco mui sano e que sabe mui ben; y-en mescolanza c' o leite costituyen un tratamento comprementario.

As botellas deben terse tumbadas en sitio fresco e seco.

O ESTABRECEMENTO

N-un cercado con xardís, están emprazadol-os edificios que costituyen o Estabrecemento Balneario de Mondariz.

Gran Hotel.—Foi acabado o ano 1898; tén tres corpos; compónse de pranta baixa, entresuelo, principal, primeiro e segundo piso. O polígrafo D. José Echegaray calificouno c' o nome de: «Palacio de las Aguas»; e non estivo trabucado ó calificalo así pois é maxestuoso y-además érguese n-o medio d' un bosque pecho.

Comedor xeneral.—Istalado n-a pranta baixa d' hotel, ocupa il solo unha ladeira do edificio é tén cabida pra 800 persoas.

Salón pra descanso.—Alegre y-agarimoso; das

suas paredes colgan os pranos do Hotel, n-os que o viaxeiro pode esleer o departamento que sea máis do seu gusto pra istalarse, sin necesidade d' andar de riandola pol-a casa adiante.

Baños.—O sobrado hidroterápico non carece de ningún dos servicios recomendados pol-a cencia moderna; a máis dos baños d' auga mineral e d' os de limpeza, hai toda cras de duchas, baños d' asiento pulverizaciós e inhalaciós.

Correos e telégrafos.—Funcionan dende Xunio deica o 6 d' Outono. A oficiña corre a cargo de dous oficiales dos carpos lespeutivos.

Sobrados pr' habitare. –O entresuelo, principal, primeiro é segundo están destinados á vivienda. Todol-os sobrados son xeitosos, con luz direuta, alumeados pol-a noite con fruido eléutrico, e todos iles en iguales condiciós d' hixiene.

O Casino.—Independiente do Hotel, pero en comunicación, hai os departamentos do Casino, que se divide en cinco salós: o de festas, de 22 por 17 metros e 10 d' outura; dous destinados a bibrioteca y-escribidoiro pra homes e pra mulleres; o de billares; y-o do xogo do tresillo, ajedrez e damas, etc. Somentes se toleran os xogos lícitos.

O Parque.—Por frente do edificio hai un xardín con lugares pra enredar o *croquet* y-o *lawtennis*.

Granxa de Samuil, en Pías.—Esta granxa é un compremento do Estabrecemento; emprazada a dous kilómetros d' il; hai istalados n-ela toda crase d' *esports*, y-on intresante museo etnográfico y-arqueolóxico.

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

VENTO MAREIRO
por Ramón Cabanillas.

O ano 1922 siñalase en Galiza por unha grande aitividade editorial. Principia o ano co' a reimpresión de *Vento Mareiro*, libro que foi a verdadeira revelación do Poeta da Raza, o noso ilustre compañeiro Ramón Cabanillas, un dos que concebiron a ideia da creación d' iste boletín. O Cabanillas leva traballado d' abondo dende hai algún tempo: pubricou *A man de Santiña*, o seu discurso d' entrada na Academia Galega; escribiu a *Saga do Cabaleiro do San Graal*, que sairá logo; prepara ainda outras Sagas, e namentras, escribe poemas soberbios que vai pubricando en *La Zarpa*. Esquecíamos a gran traxedia *O Mariscal;* que seica áchase xa no prelo. O Cabanillas está no millor; está arestora principando o período de madureza do seu xenio, e NOS ha dar logo cousas suas que han chamal-a atención. Mais elo lle non quita a *Vento Mareiro* o seu fondo valor inicial de nuncio d' unha nova era nas nosas letras, sin xa falarmos do seu méreto intrínseco, porque n-il, o Cabanillas é xa o Cabanillas, e de *Vento Mareiro* son caxeque todol-os versos que todos deprendemos de memoria e gozamos en recitar a cotío.

ABRENTE
por Victoriano Taibo.

O que prô Cabanillas foi *Vento Mareiro*, ha o ser prô Taibo *Abrente*, pirmeiro libro d' un verdadeiro poeta, xa coñecido dos nosos leutores, pois Taibo é un dos colaboradores que honran as páxinas de NOS. Co Cabanillas y-o Lopez Abente, o Taibo forma a gran trindade da moderna lírica galega. O Taibo é tamén un poeta d' estirpe oondaliana, que fai poemas cheos do forte recendo do mar e das xestas bravas das *falaises* galegas. E com' os outros dous—que puxeron cada un, un *introito* poéteco a iste pirmeiro libro do Taibo, coma pr' armare Cabaleiro ô novo irmau que ven—un poeta de rexa e forte masculinidade, do que a voz sona ben e sona de seu, antr' as voces aurorales da Raza que s' ergue de novo. *Abrente* é o pirmeiro libro que todol-os poetas quixeran ter escrito. N-il, diversas infruencias, ben escoleitas, acaen ben na unidade d' un temperamento de verdadeiro poeta, novo e san, sen desmaio e sen moda.

DOUTRINA NAZONALISTA
por Ramón Vilar Ponte

Com' ô seu irmán Antón, fundador das Irmandades da Fala e decano do autual movemento nazonalista galego, ô Ramón Vilar Ponte, intrésalle o que hai de central e d' esencial no espertamento da nosa Terra. É com' o irmán, un loitador, un apóstolo imbuído do monoideismo da redenzón da Galiza, qu' il sinte coa místeca esaltación dos repubricans irlandeses. N-iste libro, d' unha sinxela e des-

pida crareza. fixo, en perguntas e respostas, a ideoloxía do nazonalismo universal, a teoría universal, en astrauto y-en pureza de principios, da liberanza dos pobos. N-unha costrución lóxica, d' esas que non teñen volta, desfacendo de paso todol-os argumentos qu' os prexuicios opoñen a cotío, chega caxeque á utopía, na sua teorización, d' un grandor indiscutibel, da futura comunidade das nazós naturaes celbes e soberanas—único xeito, pol-o demais, de salvamento da civilización e da democracia—conceución que latexa xa nos miolos de todol-os homes verdadeiramente modernos. O caso de Galiza áchase tratado na *Doctrina Nazonalista* com' un caso particular d' apricación de principios universaes. Ramón Vilar Ponte escribiu iste libro coa cobiza da divulgación das doutrinas que sostén, e fixo coelo un siñalado servicio á causa do Nazonalismo galego.

SAN ANDRÉS DE TEIXIDO
por Federico Maciñeira

O ilustre arqueólogo D. Federico Maciñeira e Pardo de Lama, un dos poucos nomes que sonan nas mais autorizadas pubricacións europeas, coñecido pol-as suas investigacións na parte d' Ortigueira, onde realizou importantes descobrimentos, ampliou n-iste libro un folleto xa pubricado, onde recolleu unha chea de datos en col do culto do miragroso San Andrés de Teixido. Ten a romaxe d' iste Santo unha enorme importancia folk-lórica y-etnográfica, y-o traballo do Sr. Maciñeira é un verdadeiro tesouro de tradicións populares outamentes reveladoras do pensamento segredo do noso pobo, e da sua sabencia ancestral. Endexamais saberíamos encarecel-o calado labor d' istes homes que com' o ilustre Maciñeira, poñen todo o seu esforzo en desvelaren o pasado d' un pobo, onde se gardan as sementes do seu futuro, e por riba de todo, n-aquila parte do pasado qu' ainda vive na concencia popular, conservadora do depósito sagro da tradición. O labor do Sr. Maciñeira é tamén un labor fondamente nazonalista, e cecais dos máis costrutivos e criadores pra mañán.

Imp. de La Región

AGUAS MINERO-MEDICINALES
BICARBONATADO-SÓDICAS
MONDARIZ

SERANTES E COMPAÑÍA

FARIÑAS E COLONIÁS

Ponte Mayor y-Ourense

¿QUEREDES VESTIR BARATO E CON ELEGANCIA?

Pois, encargade a feitura dos traxes na xastrería de **José María Rodríguez**

Pereira, 2 - OURENSE

Manuel L. Enríquez — **Médico-Oculista**

asistetu, pago pol-o Gobierno español, ás cirínicas das Universidás de Zurich (Suiza) e Würzburgo (Alemaña)

Consulta diaria no Hotel Miño :-: Ourense

GRAN CAFÉ "LA UNION,,

O MILLOR SITUADO E DE MAIS CONFORT

BILLARES - VARIETÉS - SEXTETO

Nóvos propietarios: MANUEL VAZQUEZ :-: EULOGIO ALBERTE

PEREIRA, 13 TELÉFONO NÚM. 61

SANATORIO QUIRURXICO D' OURENSE

DIRIXIDO POR

D. Manuel Pol Piñeiro — Ciruxía xeneral y-especialidás

D. Manuel Peña Rey — Xinecoloxía e partos

Istalado en sitio sano e pintoresco (carretera da Loña).
Conta con elementos precisos pr' á boa asistencia dos operados.
Moi logo istalará RAYOS **X.**

PRA DETALLES DIRIXIRSE A UN DOS DIREITORES

MERQUE VOSTEDE:

NÉVEDA POR FRANCISCA HERRERA GARRIDO

ADORAÇAO POR LEONARDO COIMBRA

VENTO MAREIRO POR RAMON CABANILLAS

ABRENTE POR VICTORIANO TAIBO

DOUTRINA NAZONALISTA POR RAMON VILAR PONTE

MARANOS POR TEIXEIRA DE PASCOAES

"A NOSA TERRA,,

BOLETIN DECENAL

Idearium das IRMANDADES DA FALA en Galicia e nas colonias galegas d' América e Portugal

PRECIOS DE SUSCRICIÓN . . .	Na Cruña ó mes.	40 céntemos
	Coste d' un número	15 »
	Fora, trimestre.	1'50 pesetas
	América, id.	2'00 »

REDAUCIÓN Y-ADEMINISTRACIÓN: PLAZA DE MARÍA PITA, 17, BAIXO. — A CRUÑA

CELTIGA NOVELA MENSUAL ILUSTRADA

Números pubricados:

SAUDADE ◆ OS CATRO CISNES BRANCOS

Proisimo a se publicare:

ALMAS MORTAS

De venta en todal-as librerías ó prezo de 0'30 ptas.

1000

F. Román e Saco

DROGUERÍA

E FARMACIA

Pereira, 19 Teléfono, 28

OURENSE

SOBRINOS DE JOSÉ PASTOR

BANQUEROS

LA CORUÑA - VIGO - LUGO - ORENSE

REALIZAN TODA CLASE DE OPERACIONES DE BANCA Y CAMBIO

Os VINOS do Ribeiro

ARNOYA FINO

Siñifican o máisimun da "delicadeza„

BODEGAS da Viuda e Fillos de Xoán Fuentes.-OURENSE